

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Національний університет кораблебудування****імені адмірала Макарова****ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ****Кафедра української мови, літератури та методики навчання**

«Допущена до захисту»

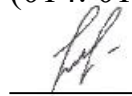
Завідувач кафедри

Лілія РУСКУЛІС

«25» листопада 2025 р.

Кваліфікаційна робота**на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»****на тему «Застосування хмари слів у навчанні лексикології****у закладах фахової передвищої освіти»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
VI курсу, групи 6711м
спеціальності 014 Середня освіта.
(014. 01 Українська мова і література)

 Ірина ДЖИГІРЕЙ

Керівник: к. філ. н., доц.

 Катерина МІКРЮКОВА

Рецензент: к. пед. н., доц.

 Раїса ВДОВИЧЕНКО**Миколаїв – 2025**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
Філологічний факультет

Кафедра української мови, літератури та методики навчання

Спеціальність 014 «Середня освіта» спеціалізація 014.01 «Українська мова і література»

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Освітня програма УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої
програми

Лілія РУСКУЛІС

«01» жовтня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
Студентці Джигірей Ірині Олександрівні
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Застосування хмари слів у навчанні лексикологіїу закладах фахової передвищої освіти»

Керівник роботи Мікрюкова Катерина Олександрівна

Затверджені наказом ректора № №1230-УЧ від 16.10.2025 р.

2. Термін подання роботи: 10.12.2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: розробити систему вправ

4. Перелік питань, що підлягають розробці (найменування розділів)

1. Теоретичні застосування хмари слів у системі інформаційно-комунікаційних технологій;

2. Методична система роботи з хмарами слів.

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентаційний файл,
демонстраційний файл з електронною розробкою продукту.

6. Дата видачі завдання 01.10.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 1.10.2024 р.	Виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 10.11.2024 р.	Виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 31.12.2024 р.	Виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 10.02.2025 р.	Виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 30.04.2025 р.	Виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 15.06.2025 р.	Виконано
7.	Написання загальних «Висновків»	до 31.07.2025 р.	Виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівнику. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	до 20.08.2025 р.	Виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	11.11.2025 р.	Виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру української мови, літератури та методики навчання	до 25.10.2025 р.	Виконано
11.	Отримання відгуку керівника	25.11.2025 р.	Виконано
12.	Отримання рецензії	25.11.2025 р.	Виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	10.12.2025 р.	Виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	25.11.2025 р.	Виконано

Студент

Джигірей Ірина Олександрівна

Керівник роботи

Мікрюкова Катерина Олександрівна

Анотація. Дипломна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та практичній розробці методичної системи використання хмар слів; з'ясовано лінгвістичні основи навчання лексикології, репрезентовано слово як чільну одиницю лексикології; обґрунтовано важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій у сучасній фаховій передвищій освіті й зацентовано на перевагах упровадження хмар слів на заняття із лінгвістичних дисциплін; проаналізовано психологічні особливості юнацького віку, становлення професійного самовизначення молодих людей; магістральні психологічні процеси – мислення, мовлення, пам'ять, увагу й уяву; здійснено аналіз нормативно-правової бази підготовки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти на заняттях із мовознавчих дисциплін; розроблено методичну систему вправ із використанням хмар слів, що ефективно сприятиме засвоєнню начального матеріалу.

Ключові слова: *хмара слів, інформаційно-комунікаційні технології, лексика, система вправ.*

Abstract. The thesis is devoted to the theoretical substantiation and practical development of a methodological system for using word clouds; the linguistic foundations of teaching lexicology are clarified, the word is represented as the main unit of lexicology; the importance of using information and communication technologies in modern professional pre-higher education is substantiated and the advantages of introducing word clouds into linguistic disciplines are emphasized. The psychological characteristics of adolescence, the formation of professional self-determination of young people, and the main psychological processes – thinking, speech, memory, attention, and imagination – are analyzed. An analysis of the regulatory framework for training students in professional pre-higher education institutions in linguistics classes was carried out; a methodological system of exercises using word clouds was developed, which will effectively promote the assimilation of the initial material.

Key words: *word cloud, information and communication technologies, vocabulary, exercise system.*

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРИ СЛІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ	11
1. 1. Лінгвістичні засади лексикології української мови	11
1. 2. Хмара слів – ефективний інструмент візуалізації навчального матеріалу.....	22
1. 3. Психологічна готовність здобувачів освіти до використання хмари слів у процес навчання.....	33
Висновки до розділу 1.....	44
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРИ СЛІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	44
2. 1. Нормативно-правова база підготовки фахового молодшого бакалавра.....	44
2. 2. Система вправ із використання хмари слів під час вивчення лексикології української мови	55
Висновки до розділу 2	71
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. В останні десятиліття ХХІ століття спостерігається активна цифровізація освітнього процесу, зростає роль візуальних та інтерактивних технологій навчання. У суспільстві, орієнтованому на швидке опрацювання інформації, постає потреба у впровадженні таких дидактичних інструментів, що сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхнього аналітичного мислення, уміння систематизувати й узагальнювати лінгвістичний матеріал.

Лексикологія як розділ мовознавства передбачає опрацювання значного обсягу термінів, лексичних одиниць, що часто викликає труднощі у студентів закладів фахової передвищої освіти. Хмара слів як сучасний візуальний інструмент навчання дає змогу подати навчальний матеріал у стислій, наочній і структурованій формі, підвищити рівень мотивації здобувачів освіти, забезпечити міждисциплінарні зв'язки та реалізувати діяльнісний і компетентнісний підходи в навчанні. Водночас у практиці викладання лексикології потенціал хмари слів досі залишається недостатньо дослідженим. У зв'язку з реформуванням фахової передвищої освіти, оновленням освітніх програм та впровадженням цифрових освітніх ресурсів актуалізується потреба у науковому осмисленні й розробленні методики застосування хмари слів у навчанні лексикології. Це робить обрану тему важливою як у теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів фахової передвищої освіти.

Теоретичною основою дослідження став узагальнений досвід учених за такими напрямками:

- лексикологія як наука (Н. Бабич, Ф. Бацевич, І. Гайдаєнко, О. Демська, М. Зарицький, М. Кочерган, О. Кардашук, Л. Лисиченко, І. Мариненко,

К. Мікрюкова, М. Пентилюк, О. Стишов, Л. Струганець, О. Федик та ін.);

- дослідження методики використання хмари слів у сучасній лінгводидактиці (Л. Король, І. Криворучко, О. Крimeць, С. Лухіна, Л. Нежива, С. Паламар, Н. Поперечна, Л. Рускуліс, М. Соснова, Т. Ясак та ін.);
- обґрунтування психологічної готовності здобувачів освіти до використання хмари слів (Г. Васянович, Н. Доброштан, О. Кисельова, О. Куліш, М. Пентилюк, М. Прищак, М. Савчин, О. Семенов, О. Черешнюк, С. Філін, М. Ячменник та ін.).

Проаналізовані розвідки науковців пропонують теоретико-практичні матеріали з питань використання хмари слів у системі інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Це беззаперечно доводить актуальність обраної теми.

Тема кваліфікаційної роботи магістра: *«Застосування хмари слів у навчанні лексикології у закладах фахової передвищої освіти».*

Метою роботи є з'ясування теоретичних засад і практичних рекомендацій використання хмари слів на заняттях із мовознавчих дисциплін у закладах фахової передвищої освіти.

Завдання кваліфікаційної роботи:

1. З'ясувати теоретичні основи лексикології як науки.
2. Визначити особливості використання хмари слів у системі інформаційно-комунікаційних технологій.
3. Визначити психологічні чинники готовності здобувачів фахової передвищої освіти до використання хмари слів.
4. Проаналізувати нормативно-правову базу підготовки студентів із мовознавчих дисциплін.

5. Розробити методичну систему вправ із використанням хмари слів на заняттях із мовознавчих дисциплін.

Об’єктом дослідження є процес підготовки здобувачів освіти в закладах фахової передвищої освіти.

Предмет дослідження – методична система використання хмари слів на заняттях із мовознавчих дисциплін у закладах фахової передвищої освіти.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз лінгвістичної, педагогічної, психологічної та лінгводидактичної літератури з досліджуваної проблеми; методи аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації та систематизації; *практичні*: моделювання методичної системи вправ із використання хмари слів на заняттях із мовознавчих дисциплін у закладах фахової передвищої освіти.

Наукова новизна: з’ясовано вихідні положення лексикології та її магістральної одиниці – слова; схарактеризовано особливості використання хмари слів у процесі вивчення мовознавчих дисциплін у закладах фахової передвищої освіти й запропоновано систему вправ.

Практичне значення: розроблено й запропоновано систему вправ із використанням хмар слів, яку можна буде використати під час викладання мовознавчих дисциплін у закладах фахової передвищої освіти.

Апробація результатів дослідження: методичні матеріали, розроблені в ході проведеного дослідження, оприлюднено на засіданні кафедри української мови, літератури та методики навчання Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, студентських наукових читаннях.

Мета та завдання мотивували наступну **структуру роботи:** вступ, два розділи, висновки до кожного розділу та загальні висновки, список використаних джерел.

У **вступі** визначено тему, мету, актуальність, завдання дослідження, наукову новизну та практичне значення роботи.

У першому розділі *«Теоретичні основи використання хмари слів у процесі навчання лексикології»* з'ясовано лінгвістичні основи навчання лексикології, репрезентовано слово як чільну одиницю лексикології; обґрунтовано важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій у сучасній фаховій передвищій освіті й зацентровано на перевагах упровадження хмар слів на заняття із лінгвістичних дисциплін; проаналізовано психологічні особливості юнацького віку, становлення професійного самовизначення молодих людей; магістральні психологічні процеси – мислення, мовлення, пам'ять, увагу й уяву.

У другому розділі *«Методичні засади використання хмари слів під час вивчення лексикології у закладах фахової передвищої освіти»* здійснено аналіз нормативно-правової бази підготовки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти на заняттях із мовознавчих дисциплін; розроблено методичну систему вправ із використанням хмар слів, що ефективно сприятиме засвоєнню початкового матеріалу.

У *висновках* подаються узагальнені результати проведеного дослідження.

Список використаних джерел охоплює 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРИ СЛІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

1. 1. Лінгвістичні засади лексикології української мови

Лексикологію О. Демська визначає як «самостійну лінгвістичну дисципліну, що вивчає словниковий склад мови через призму окремого слова та сукупності слів – лексикон, ґрунтуючись на власних теоріях та оперуючи власним набором дослідницьких методів і методик» [10, с. 31]. І. Мариненко вважає, що лексикологія з'ясовує «системні відношення слів, групування їх за значенням, походженням, стилістичним уживанням» [27, с. 5]. Автори підручника «Сучасна українська літературна мова» визначають лексикологію як розділ мовознавства, «в якому слово розглядається не з погляду звукового складу, належності до певної частини мови, ролі в реченні, а передусім з боку його предметного змісту», наголошуючи, що це молода галузь мовознавства, яка тривалий час розвивалася в межах лексикографії, про що свідчать рукописні словники, де тлумачилися слова іншомовного походження, які використовували в писемних джерелах [49, с. 15].

У словнику української мови з'ясовано, що лексикон – це «набір слів, словниковий склад мови», а лексикологія – «наука, яка вивчає цей словниковий склад» [43]. Нам імponує думка О. Демської, що «лексикологія як лінгвістичний напрям зосереджена, з одного боку, на вивченні слова, а з іншого – словникового складу мови, чи лексикону, сформувалася в межах лексикографії та граматики» [10, с. 28]. Науковиця стверджує, що в українській науці, як і в Європі, вивченню лексики передувало словникарство, формування й розвиток якого був постійним процесом і не припинявся ніколи – від найдавніших часів

аж до сьогодні. Найбільший розквіт він отримав у час формування національних мов. Одночасно дослідниця зацентровує на відносній незалежності лексикології від лексикографії, бо «не завжди метою є словник, і залежність лексикографії від досягнень лексикології, бо теоретичне вивчення лексикографованої одиниці лексичного рівня мусить передувати її словниковому описові [Там само, с. 28]. Отже, словниковий склад будь-якої мови – це певна чітка система взаємопов'язаних складових, то й лексикологію виокремлено як науку про лексичну систему мови.

Лексикологія – це науковий напрям дослідження, предметом якого є лексичне значення слова, а об'єктом – слово.

Автори енциклопедії «Українська мова» у поняття «лексика» вкладають «сукупність слів, словниковий склад мови в цілому або її діалекту, а також певної сфери спілкування, стилю мови (побутова, розмовна, професійна, ділова, жаргонна та інша лексика), творів письменника або певного твору» [51, с. 294]. У підручнику «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фонетика» лексику репрезентовано як «сукупність слів сучасної української мови, що створює її словниковий склад» [49, с. 15].

Ф. де Соссюр наголошував, що «слово є одиницею, що невідступно постає перед нашим розумом як щось центральне в механізмі мови» [46, с. 14]. Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що «слово – найменша самостійна і вільно відтворювана в мовленні відокремлено оформлена значима одиниця мови, яка співвідноситься з пізнанням і виокремленням окремим елементом дійсності (предметом, явищем, ознакою, процесом, відношенням та ін.) і основною функцією якого є позначення, знакова репрезентація цього елемента – його називання, вказування на нього або його вираження» [51, с. 612]; «одиниця мови, що служить для найменування понять, предметів, осіб, дій, стану, ознак, зв'язків, явищ, оцінок; мовлення, здатність говорити; розмова, бесіда, щось висловлене; публічний виступ, мовлення; мовлення на будь-яку тему,

оповідання, розповідь: право, дозвіл говорити публічно; думка, висновок (часто про досягнення в будь-якій галузі)» [1]; «послідовність морфем, об'єднаних за граматичними правилами певної мови і співвідносних з певним елементом позамовної реальності» [50]. Отже, науковці одноголосно стверджують, що слово – самостійна одиниця мови, яка покликана називати, давати оцінку й співвідноситься з елементами позамовної дійсності.

Для слова характерним є самостійність і постійна відтворюваність в мовленні, основна функція – номінативна, тобто різноманітні значення, що проявляються в мовленні по-різному. Відповідно слово називає усі предмети і явища об'єктивного світу, тобто лінгвалізує його, омовлює». У назвах закарбовані не тільки реалії дійсності, що пізнані людиною, але й помилкові її уявлення, фантазії та ін. [54]. Зі словом пов'язані всі інші одиниці мовної системи, тому в наукових джерелах [7, с. 54] функціують такі поняття як фонетичне слово, морфологічне слово, синтаксичне слово.

Для слова характерна низка диференційованих ознак, які ми продемонструємо в таблиці 1.

Таблиця 1

Диференційовані ознаки слова

Номінативність	Називання явищ реальної дійсності, вияв у лексичному значенні слова
Інформативність	Обсяг знань про навколишній світ
Індивідуальність	Визначення єдиного фрагмента навколишньої дійсності
Матеріальність	Звукова й графічна форма слова
Відтворюваність (виділимість)	Готовий вигляд слова, що не потребує кожного разу утворення нового слова
Структурна	Цілісність фонетичного, лексичного й

цільнооформленість	граматичного оформлення слова
--------------------	-------------------------------

Звернімося до студіювань М. Зарицького [15], який на основі характеристики ознак слова вибудував його модель у формі куба (рисунок 1). Його бічні площини (a, b, c, d, a), верхня й нижня (k, l.), де a – денотативний компонент, b – сигніфікативний, (a + b) – лексичне значення; c – граматичне; d – стилістичне. Отже, бічні площини – це зміст слова, який репрезентований складниками ЛЗ + ГЗ + СЗ. Верхня площина (k) – фонетична зовнішність, нижня площина (l) – морфологічна зовнішність є формою слова або планом вираження. Слово моделюється за допомогою формули:

$$\text{СЛОВО} = \frac{\Phi(k+l)}{\text{ЗМІСТ}(a+b)+c+d}$$

або

$$\text{СЛОВО} = \frac{\text{ПВ}}{\text{ЛЗ}+\text{ГЗ}+\text{СЗ}}.$$

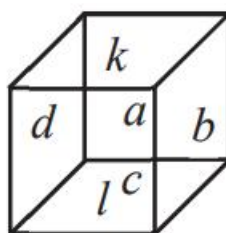

Рис. 1. Модель слова (За М. Зарицьким)

Крім того, що слово співвідноситься з різними мовними рівнями, у ньому «відображені результати пізнавальної діяльності народу, його культура, традиції, морально-етичні цінності тощо» [47, с. 407]. На думку Г. Горбань, лексична система української мови пов'язана із «зовнішніми екстралінгвістичними факторами, безпосередньо відображає зміни, які відбуваються в суспільстві, що виражається як відмиранням слів або їх значень, так і появою нових слів і значень» [8, с. 28] У зв'язку з цим словниковий склад

мови постійно залишається відкритим.

Значення слова є суспільно закріпленою репрезентацією предметів, явищ, що відповідають законам граматики й семантичній системі мови. Звертаємося до досліджень О. Федик про способи номінування (рисунок 2):

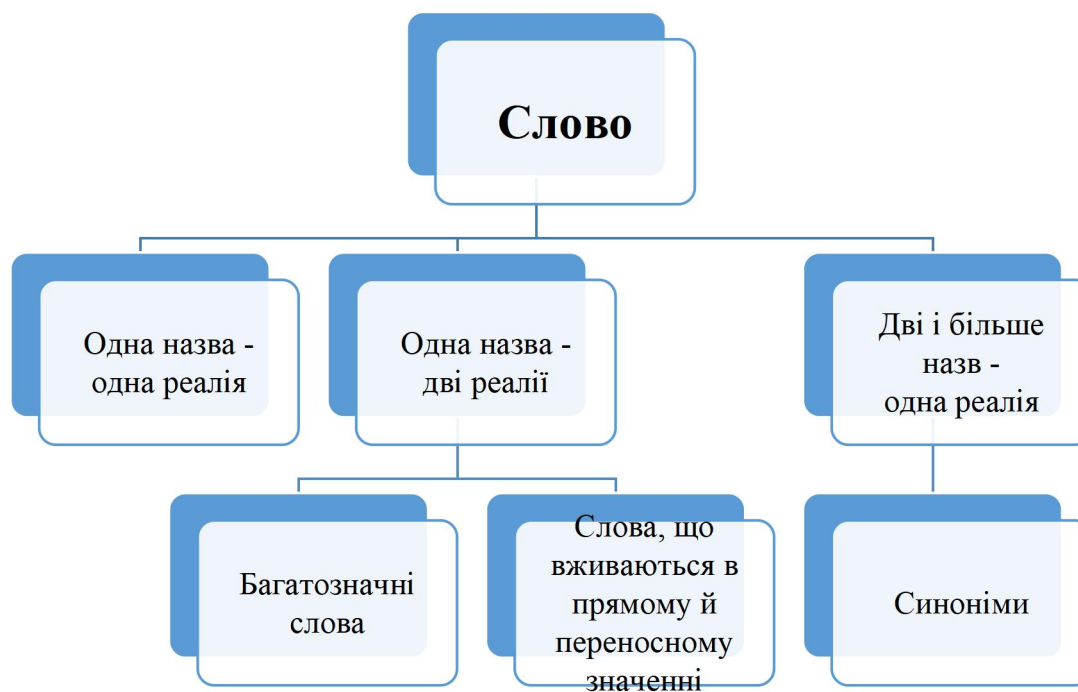

Рис. 2 Способи номінування (за О. Федик)

1) одна назва – одна реалія (однозначні слова), що є, на думку науковиці, найдосконалішим найменуванням;

2) одна назва – дві і більше реалії (багатозначні слова; слова, що вживаються в прямому й переносному значенні);

3) дві і більше назв – одна реалія» (слова-синоніми) [52, с. 91].

Науковиця вважає, що перший вид є найдосконалішим, однак він передбачає створення великої кількості слів. Відтак в українській мові поширеними є два інші види, що спричинило ускладнення семантики й спростило лексичний бік [Там само, с.92].

Отже, студіювання сутності й функцій слова доводить, що його семантична структура – досить складна, оскільки більшість слів української мови має декілька значень, а явище багатозначності – розлоге. Найближче й найточніше значення слова – це постійний вибір із декількох можливих. Такий вибір доводиться робити за допомогою семантичних маркерів, що уточнюють значення слова й відокремлюють від інших можливих значень його. Така функція, як правило, визначена ситуацією чи контекстом, тоном, яким вимовляється слово. Слово є центром для певних образів, які мовець чи слухач затримують, щоб обрати потрібне значення [50].

Слово є складником лексико-семантичної системи мови, елементами якої виступають «лексичні одиниці, пов'язані між собою внутрішньослівними, парадигматичними, синтагматичними, асоціативно-дериваційними відношеннями» [49, с. 18]. Такі ж міркування знаходимо в Л. Струганець, яка зацентровує, що в «сучасній лінгвістиці йдеться не лише про лексичне значення слова, а й про семантичну структуру слова, про компонентний склад лексичного значення. Слова розкладаються на елементи, за якими протиставляються окремі значення, або лексико-семантичні варіанти (ЛСВ) полісемічного слова, що входять до семантичної структури слова. Отож, основною одиницею у лексичній семантиці є слово, елементарною одиницею – ЛСВ слова» [48].

Науковиця виокремлює чільні ознаки слова як складника лексико-семантичної системи (рисунок 3):

- а) формальна ознака: комплекс морфем, що фонетично пов'язані одним наголосом;
 - б) семантична ознака: значення, що закріплене в практиці комунікації;
 - в) функційна ознака: слово називає предмети позамовної дійсності
- Л. Струганець [Там само].

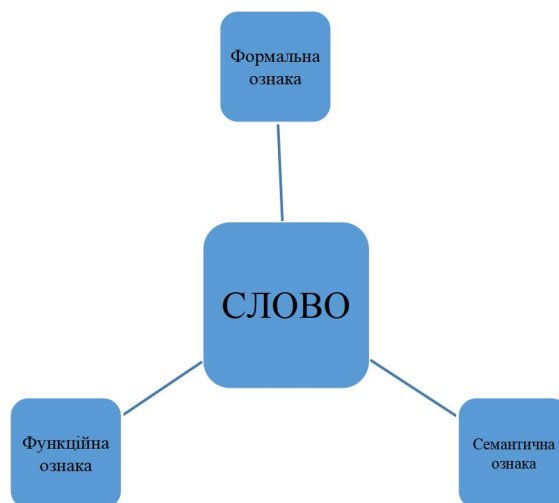

Рис 3. Ознаки слова (за Л. Струганець)

Як зазначають науковці, «-семантичні угруповання: синонімічні ряди, лексико-семантичні групи, лексико-семантичні слова, зв'язані між собою різними типами опозицій, утворюють різні за обсягом і структурою лексико поля, лексико-фразеологічні поля, тематичні групи, асоціативні угруповання» [49, с. 19].

Т. Крехно обґрунтовано підкреслює, що лексико-семантична група є «...сукупністю лексичних різноструктурних одиниць, об'єднаних спільним семантичним ядром, яке зумовлює взаємозв'язок і взаємодію компонентів групи як елементів мовної системи» [21, с. 18].

За визначенням О. Маленко, лексико-семантична група виступає однією з мікроодиниць лексичної системи, має ознаки системності, обмежується словами однієї частини мови та є об'єднанням логічно й тематично пов'язаних компонентів [26, с. 5]. Дослідниця також акцентує на наявності в межах таких груп парадигматичних зв'язків із родо-видовими привативними відношеннями, відносній близькості значень їхніх членів, спільності характеристик семантичної структури, виокремленні ядерної та периферійної зон, а також подібності дистрибутивних можливостей [Там само].

Оскільки виокремлення лексико-семантичної групи здійснюється на основі певного багатозначного слова, саме воно виконує функцію домінанти та обов'язково входить до складу групи. Усі інші компоненти перебувають із домінантою в синонімічних відношеннях. Ідентифікатор семантичного поля зазвичай розташовується поза межами самого поля й, як правило, виражений словосполученням, що репрезентує родові поняття стосовно всіх інших елементів поля.

Заслуговує на увагу позиція Ф. Жилка, який трактував семантичне поле як складну функціонально організовану системно-структурну одиницю лексико-семантичного рівня. Учений підкреслював, що об'єднання слів у межах лексико-семантичного поля можливе лише за умови наявності спільних семантичних компонентів, які забезпечують смислові й семантичні зв'язки між елементами такої одиниці [14, с. 25].

За визначенням Н. Мех, семантичне поле постає як складна функціонально організована системно-структурна одиниця лексико-семантичного рівня, елементами якої є слова, що в змістовому плані вирізняються специфічною семантичною будовою, а в плані вираження функціонують як лексеми з характерною сполучуваністю [29, с. 22].

О. Кардашук розглядає семантичне поле як семантичне об'єднання слів однієї частини мови. Дослідниця зазначає, що це поняття ще не є вичерпаним у науковому осмисленні, проте можна виокремити низку його характерних ознак: семантичні поля відзначаються динамічністю, їхні компоненти перебувають у постійній взаємодії; для них властива наявність центру та периферії; у периферійній зоні смислові зв'язки з ядром поступово послаблюються; формуються ділянки, в яких окремі елементи поля (семантичні ознаки, лексико-семантичні варіанти чи навіть слова) частково відхиляються від центру або ж належать одночасно до одного, двох чи кількох слів [16, с. 72].

Отже, лексико-семантична група постає як структурно-семантична

одиниця мови, для якої характерні семантична взаємопов'язаність слів і їхніх значень, категоріальна однорідність лексем, ієрархічна впорядкованість їх організації, відносна автономність компонентів, а також неперервність смислового простору. Для дослідження словникового складу термін «семантичне поле», на наш погляд, є більш удалим, ніж «лексико-семантична група».

До лексичних мікросистем належать також синонімічні ряди, тематичні групи та асоціативне поле. Синонімічний ряд – група слів, об'єднаних синонімічними відношеннями. Найпершою й визначальною ознакою тематичної групи є позамовна детермінованість зв'язків між її елементами. На відміну від семантичного поля, яке організоване системою мовних знаків, тематична група постає як сукупність реальних або ідеальних денотатів (референтів), що лише номінуються відповідними словесними знаками.

Поняття «тематична група» тісно пов'язане з поняттям «асоціативне поле», оскільки обидва утворення характеризуються змішаним типом лексико-семантичних, а подекуди й лексико-граматичних відношень. Для них також спільною є тенденція до вербалізації переважно у формі імені – слова. Водночас специфічною ознакою асоціативного поля є зумовленість зв'язків і відношень між його компонентами асоціативними процесами.

На сьогодні в лінгвістичній науці однією з ключових категорій вважається лексико-семантичне поле. Воно відображає ієрархічну організацію окремих фрагментів лексико-семантичної системи мови та репрезентує взаємовідношення традиційних мовних категорій, зокрема синонімії й антонімії. У сучасній лінгвістичній теорії поняття поля функціонує не лише в межах лексикології, а й у граматиці, текстології, словотворенні, лексикографії, а також у лінгвокультурології.

Оригінальною є концепція Л. Лисиченко, відповідно до якої лексико-семантичне поле як сукупність слів постає у вигляді масштабного об'єднання

лексико-семантичних варіантів, пов'язаних спільним фрагментом дійсності та репрезентованих одиницями різних частин мови. Дослідниця наголошує, що лексико-семантичне поле формується не з лексем у повноті їхніх значень, а саме з лексико-семантичних варіантів, які слугують базовими одиницями семантичного аналізу [24, с. 142].

Як слушно зазначає М. Кочерган, лексико-семантичне поле є «найбільшим парадигматичним об'єднанням», тобто сукупністю лексичних одиниць, що поєднуються спільністю змісту (а в окремих випадках і формальних показників) та відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ [20, с. 265]. Учений образно визначає поле як «мозаїку слів», у якій кожна лексична одиниця займає певне місце в лексико-семантичному просторі. Водночас ця мозаїка є мовноспецифічною, оскільки різні мови по-різному структурують об'єктивну дійсність [Там само, с. 266].

М. Кочерган також підкреслює, що лексико-семантичне поле має ядерну та периферійну зони. До ядра належать найбільш значущі слова, між якими встановлюються міцні семантичні зв'язки й формуються синонімічні, антонімічні та родо-видові об'єднання; до периферії – функціонально менш важливі одиниці. Крім того, в межах лексико-семантичного поля виокремлюються лексико-семантичні групи, у складі яких функціонують лексико-семантичні категорії – синоніми, антоніми, коверсиви та гіпоніми [Там само, с. 267].

К. Мікрюкова дефінує лексико-семантичне поле як сукупність або конгломерат значень, кожне з яких утілюється в мові на рівні лексико-семантичного варіанта лексеми. Це складана структура, що містить ряд елементів, пов'язаних між собою системи відношеннями. Це особлива, ієрархічно побудована сукупність мовних одиниць, що належать до різних частин мови та поєднані інваріантним значенням [30, с. 75].

Поле характеризується такими рисами: формується з двох або більше мікрополів; охоплює як однорідні, так і різнорідні елементи; має особливу внутрішню будову, що включає ядро, ядерну зону, ближню й дальню периферію (у ядрі зосереджено одиницю, яка передає основне, узагальнене значення – архісему; ядерна зона містить одиниці з меншою кількістю диференційних сем; периферійні елементи мають складніший, змістовно насичений характер і активно взаємодіють з одиницями сусідніх полів); характеризується вертикальною організацією (структура мікрополів) та горизонтальною (взаємозв'язки між мікрополями); об'єднує елементи, які є семантично спорідненими та виконують у мові спільну функцію; відповідно до закону польової організації мовної системи, різні рівні полів можуть частково перекриватися, утворюючи зони поступового переходу.

У межах сучасної лінгводидактики визначено функційно-комунікативну модель мови, у якій, на думку Дж. Хармера, лексику представлено шляхом інформаційно-тематичної основи спілкування, що відображає інтегральну частину синтаксису й граматики [58, с. 78]. Знання лексики визначає рівень засвоєння мови як засобу спілкування, збору й обробки інформації, відомостей про культуру й традиції народу – носія цієї мови. Лексичний мінімум – це ті лексичні одиниці, що забезпечують досягнення мети й змісту навчання мови на кожному конкретному етапі [44, с. 16–23.].

Отже, під поняттям «активний лексичний мінімум» ми розуміємо той лексичний мінімум (обсяг), що здобувачі освіти повинні засвоїти й використовувати в процесі усного й писемного висловлювання думок, під час слухання й читання. Пасивний лексичний мінімум – це обсяг слів, який здобувачі освіти повинні розуміти в процесі сприйняття чужих думок під час аудіювання й читання. Потенційний словниковий запас охоплює невідомі слова, про значення яких здобувачі освіти можуть здогадатися після ознайомлення.

1. 2. Хмара слів – ефективний інструмент візуалізації навчального матеріалу

Вельми великого значення в час, коли більшість закладів вищої освіти вимушена була перейти на змішаний і дистанційний формати навчання, набуло використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Майбутній професіонали у будь-якій сфері діяльності повинні бути готовими до їх використання. У науковій літературі [53, с. 198] визначено кілька рівнів такої готовності: особистий рівень володіння комп'ютерними технологіями, тобто усебічно використовувати їх у навчальній і професійній діяльності; розвиток власних умінь за допомогою засобів усемережжя; створення власного електронного посібника чи підручника (для викладача) й розробка та запровадження Web-сайту.

Особливого розвитку наразі має інформатизація сучасної освіти, тобто активне оновлення навчальної інформації відповідно до досягнень науки, техніки й культури. Самі інноваційні інформаційні технології уможливають подолання суперечностей між розвитком знань здобувачі освіти й шляхом і виром їхнього використання. Їх використання, як наголошує Т. Ясак, має переваги тоді, коли «повністю досягнуто освітню мету, стрижневою є роль викладача, а навчально-пізнавальну діяльність студента визначено різноманітними видами» [57, с. 38].

Нові інформаційні технології (НІТ) дають змогу подолати суперечності між розвитком знань і можливостями та масштабами їх використання. Тому вони є засобом перетворення знань на інформаційних ресурс суспільства і засобом реалізації соціальних технологій, перетворення їх на соціально-інформаційні.

До засобів НІТ [6, с. 308] належать: апаратні засоби: *програмні засоби* (інформаційно-пошукові системи, операційні системи, локальні й глобальні навчальні системи, електронні підручники, редактори, демонстраційне

обладнання, бази даних); комп'ютер; *програмно-методичні засоби*: контролюючі, навчальні, програмно-методичні комплекси, інструментальні програмно-педагогічні, імітаційно-моделювальні; *навчально-методичні засоби*: нормативно-технічна документація, посібники, організаційно-інструктивні матеріали тощо.

До програмного забезпечення висунуто певні вимоги:

1. Створення й функціонування Internet-бібліотеки, в якій репрезентовано всю інформацію в певній структурованій формі.
2. Тісна співпраця усіх викладачів, які читають мовні курси, щодо наповнення їх якісними навчально-методичними матеріалами цієї електронної бібліотеки.
3. Студентам слід детально схарактеризувати вимоги до отримання якісної освіти; той, хто навчається, – передавач нових знань (а не лише отримувач).
4. Для усіх дисциплін необхідним є розробка чітких критеріїв оцінювання знань здобувачів освіти.

Програмне забезпечення, як вважає Л. Рускуліс, «повинно ґрунтуватися на таких засадах: 1) відповідати робочій та навчальній програмам із дисципліни; 2) керуватися принципом наступності та перспективності вивчення дисципліни, 3) враховувати недостатність рівня комп'ютерної грамотності викладачів та студентів» [38].

Наразі, як свідчать наукові розвідки, відбувається перебудова освіти в напрямі SMART. Нам імпонує думка М. Соснової, що «парадигма Smart-освіти легко керована й забезпечує швидкість і нескладність у налаштуванні відповідно до запитів слухача, сприяє активному обміну досвідом й ідеями» [45]. Smart-освіта дозволяє студентові брати участь у різних активностях: від занять до наукових конференцій, захисту проєктів, поширення власних матеріалів.

Л. Рускуліс визначає основні тенденції SMART-освіти: «прерогативна роль дистанційного навчання; персоналізація освітнього процесу; упровадження ігрових технологій – гейміфікація; навчання з використанням відеоігр; насичення інтерактивними підручниками, що підтримуються технологіями мультимедіа» [37, с. 94].

Погоджуємося з розвідками Р. Гуревич, М. Кадемія та О. Шестоपालюк, що для якісного й успішного впровадження Smart-освіти слід урахувати такі складники:

1. Технологічна – мультимедійні можливості, що уможливлюють створення навчальних матеріалів.
2. Організаційна – використання Smart із проєктуванням на майбутню професійну діяльність, врахування індивідуального підходу на навчання здобувачів освіти.
3. Педагогічна – результати навчання і якість дібраних методичних засад [9].

Проведені студіювання дозволяє узагальнити, що Smart-освіта – безперервний освітній процес, що уможливлює отримання знань і професійному середовищі й із професійним співтовариством. Smart-освіта створює таке середовище, яке здатне об'єднати здобувачів освіти й викладачів не тільки в межах одного закладу освіти, а й з усього світу.

Наше дослідження потребує також визначення поняття «медіакультура» як «культура сприймання й виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва й передавання інформації» [39, с. 16]. Її складниками визначено медіаобізнаність (система знань з медіаосвіти, використання медіатехнологій, інтегрування медіаконтенту в процес підготовки здобувачів освіти) та

медіаграмотність (користування різноманітними медіаджерелами, спілкування за допомогою медіазасобів [39; 42].

Науковці розробили класифікацію засобів медіаосвіти [Там само], яку представлено в таблиці [39, с. 19-20] (табл. 1):

Таблиця 1

Засоби медіаосвіти

Технічні засоби, покликані вдосконалити освітній процес	технічні й електронні пристрої та прилади, що допомагають розробити й відтворити електронні засоби навчання
Програмні засоби для загального призначення	програми пакету Microsoft Office, що уможливають підготовку навчально-мовного матеріалу: Microsoft Word, Microsoft Power Point, Microsoft Publisher, рідше – Microsoft Excel; програми для обробки графічних зображень (Paint, Corel Draw та ін.); програми для обробки, нарізки, відтворення звуку й відео: (програвачі (Adobe Flash Player, AIMP, Winamp, Windows Media Player та ін.); редактори (Windows Movie Maker, Windows Live Movie Maker та ін.); конвертори (Format Factory, Free Studio та ін.) тощо
Програмне забезпечення для лінгвометодичного супроводу	для створення, відтворення й збереження презентацій; запису зображення, редагування та відтворення їх; програмні засоби для розроблення електронних продуктів, а саме, для створення електронних підручників і посібників (AD Tester, BookEditor, Ebook Edit Pro, ExeBook, Hyper Method, Macromedia Authorware, Macromedia Director, ToolBook, ChmBookCreator, Crossword, SunRuv) та ін.

Програми для створення вебсторінок, сайтів, порталів для навчання	Microsoft Publisher, Front Page та ін.
Креолізовані засоби	фотографії, комікси, хмари, рекламні буклети, шкільні газети
Мережеві засоби	Ютуб, блоги, соціальні мережі, Інтернет-сайти, форум, вебінари
Аудіовізуальні засоби	теле- й радіопрограми, мультфільми, кінофільми

Як продемонстровано в таблиці, медіаресурсні засоби дають широкий вибір для методичного забезпечення й супроводу занять із мовознавчих дисциплін для здобувачів освіти закладів фахової передвищої освіти.

«Хмара слів» (англ. tagcloud, wordcloud, wordle) – це «візуальне уявлення списку категорій або тегів, так званих міток, ярликів, ключових слів тощо; цікавий інструмент для створення асоціативного ряду зі слів в рамках будь-якої теми» [17]; один із «найпростіших прийомів когнітивної візуалізації, утворених як вручну, так і за допомогою ... онлайн генераторів; форма візуалізації даних, що є набором ключових слів і словосполучень, де важливість кожного ключового слова означає розмір шрифту або колір» [23]; вона є «альтернативним способом структурування й унаочнення текстової інформації, який доречно використовувати у навчальній роботі» [31, с. 46]. Отже, хмара слів є одним із видів візуалізації навчального матеріалу, що розвиває креативність студентів, які, аналізуючи мовні особливості того чи того явища вибирають розмір, форму, колір, шрифт для його репрезентації, обґрунтовують свою точку зору.

Як наголошує Л. Король, хмара слів є вказівником для формулювання завдань в умовах дистанційного навчання, коли здобувачі освіти можуть проілюструвати терміни, дібравши й витлумачивши їх, створити термінологічну хмару з фрагменту тексту; відшукування зайвих слів у хмарі; прокоментувати

певне правило (твердження), відтворити словосполучення й скласти на їхній основі речення; складання тексту на основі ключових слів у поданій хмарі [18].

Нам імпонує думка О. Кримець, М. Лухіної, що використання хмар слів сприяє вдосконаленню структурування, класифікації та моделювання. Студенти вчаться виокремлювати головне, розвивається їхня творчість, підвищується рівень самоосвіти, й основне – краще запам'ятовуються слова, встановлюються логічні й асоціативні зв'язки. Створення здобувачами освіти хмар «виводить їх як в усне мовлення, бо сприяє порівнянню та обговоренню результатів в групі, так в писемне мовлення, бо за хмарами слів доречні такі вправи, як складання діалогів та текстів» [23].

Уважаємо за необхідне звернутися до розвідок С. Паламар, Л. Неживої, які зацентровують на незвичній формі хмарі слів і змістовому наповненні, що, безперечно, привертає увагу здобувачів освіти, вчить розставляти акценти й віднаходити найголовніше. Дослідниці вважають, що «незвичайна за формою й змістом хмара слів привертає увагу до об'єкта й зосереджує учнів на маркерах тексту, ключах до його розуміння» [31, с. 46].

Міркування учених переконуються нас, що можливості використання хмари слів на заняттях із мовознавчих дисциплін у закладах фахової передвищої освіти під час вивчення лексикології досить потужні, оскільки така візуалізація може охопити висвітлення досить великого кола теоретичних питань. Звичайно, засвоєння прийомів структурно-сміслового аналізу матеріалу хмар сприяє розвитку критичного мислення, уваги й уяви, виражати себе через демонстрування власної медіапродукції.

Використання хмари відкриває великі можливості: це і запис теми заняття, яку потрібно визначити, і висловлювання з певної теми; опорний конспект практичного чи лабораторного заняття, індивідуального виступу чи навіть групової дискусії. Хмара може містити ключову проблему заняття, відповідь на яку потрібно дати наприкінці.

Робота над хмарою охоплює декілька етапів, які ми продемонструємо за допомогою рисунку 4:

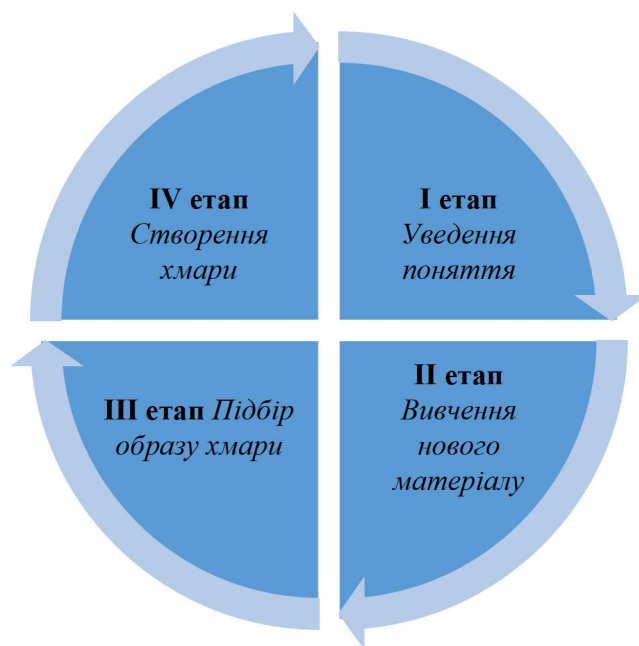

Рис. 4. Етапи створення хмари слів

1. Уведення поняття передбачає з'ясування нової теми заняття й визначення основних термінів, що уможливить орієнтування здобувачів освіти в новій темі).

2. Вивчення нового матеріалу (визначення чільних слів за відповідними параметрами).

3. Підбір образу хмари за допомогою асоціативного методу.

4. Етап створення хмари слів.

Хмара слів може бути використана на різних етапах занять і з різною метою: для оголошення й пояснення нового матеріалу (введення понять і нових термінів); підбиття підсудків уроку (розгляд термінів і концепцій, що були проаналізовані); підтримка зорової пам'яті (забезпечує збереження візуалізованого поняття); розвиток мовленнєвих умінь і навичок (використання хмар слів для побудови діалогів і монологів); диференційований підхід до навчання (зосередження на поняттях здобувачів освіти з різним рівнем підготовки); колаборативне навчання (забезпечує роботу в команді й створення

проектів); розвиток критичного мислення (засвоєння інформації відбувається більш глибоко). Такий порядок не є сталим, а залежить від виду й типу заняття, теми й основних завдань [22].

Аналіз усемережєвих ресурсів дозволяє проаналізувати сервіси для створення хмар слів, які ми продемонструємо в таблиці 2:

Таблиця 2

Сервіси для створення хмари слів

	Word ItOut (https://worditout.com/) – сервіс, англomовний, безкоштовний, що розроблений компанією Enideo у Великій Британії (у Google Chrome можна налаштувати мову для перекладу). Переваги: - не потрібно реєструватися; - без спотворень зберігаються кириличні шрифти; - можливість вибору двох кольорів для збереження тексту й фону; - функціонування опції орієнтації сторінки й співвідношення сторін зображення; - можливість не використовувати короткі слова; - функціонування кнопки випадкових налаштувань, що уможлиблює генерування різних варіантів відображення тексту; - можливість скачати власно створену хмару за допомогою покликання.
	Word Art (Tagul) (https://wordart.com/) – багатофункційний

	англомовний сервіс, що дозволяє створювати яскраві хмари слів, розроблений у 2009 р. (Tagul), переіменований у 2017 р. (Word Art). Переваги: - додавання тексту вручну або за покликанням; - можливість змінювати параметри завдяки розширеним налаштуванням; - використання комбінації з восьми кольорів; - можливість відображення слів обраним кольором; - безкоштовне скачування хмари (формат jpg чи png). Недолік: спотворення шрифту під час відображення кирилиці.
	Word Cloud Generation (https://www.wordclouds.com/) – англомовний сервіс, створений Дж. Девісом, лондонським програмістом. Переваги: - зручна навігація; - вибір кольорів, величини й кута розташування; - можливість змінювати шрифт; - безкоштовна роздруківка без реєстрації на сайті.

Окрім того, пропонується використовувати сервіси Answergarden (<https://answergarden.ch/>), Jasondavies (<https://www.jasondavies.com/wordcloud/>), Tagxedo (<http://www.tagxedo.com/>), WordcloudPro (<https://wordcloud.pro/en>), Wordle (<https://www.wordle.net/>) та ін. [https://repository.khpa.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fdb0f86d-7337-44c4-83cc-4a5d9c2547db/content;

[hmar-sliv-vlasnoruch](https://arbook.info/internet-resursy-dlya-stvorenniya-hmar-sliv-vlasnoruch/); <https://arbook.info/internet-resursy-dlya-stvorenniya-hmar-sliv-vlasnoruch/>].

Обираючи ту чи ту платформу для створення хмари слід урахувати такі їхні недоліки:

- обмеженість можливостей у безкоштовних платформах, що не уможливлює створення якісного продукту;
- обмеженість вибору шрифту, що не дає можливості досягти бажаного методичного ефекту;
- сервіси збирають й опрацьовують особисті дані користувача, що порушує конфіденційність [Там само, с. 177].

Отже, проведені розвідки дає можливість констатувати, що кожен із проаналізованих сервісів має як свої переваги, так і певні недоліки. Їх вибір залежить від мети й методичного завдання використання.

Для створення хмари слів необхідним є виконання таких кроків:

1. Пройти реєстрацію на сайті, обравши зручний для користувача варіант.
2. Натиснути кнопку «Створіть».
3. Обрати або імпортувати слова, що становитимуть канву хмари слів.
4. Вибрати шрифт.
5. Обрати форму хмари (вкладка «Форми»), змінити макет (вкладка «Макет»).
6. За потреби додати інтерактивність.
7. Візуалізувати хмару (кнопка «Візуалізація»).
8. Зберегти малюнок за допомогою кнопки «Завантажити».

О. Кисельова, С. Філін [17] наголошують, що під час розробки хмари слів доцільно звертати увагу на: вибір розміру слів, оскільки увагу привертають саме великі; кількість дібраних слів й розміщення сусідніх слів; вплив на перегляд, бо хмари «не читаються», а переглядаються; центрування слів навколо головного слова; позиціонування – слова зліва привертають увагу більше, що напряду

залежить від того, що ми читаємо зліва направо; простота проведення студіювання за допомогою розробленої хмари.

Під час створення хмари українською мовою слід дотримуватися певних аспектів, які ми продемонструємо на рисунку 5:

Рис. 5 Аспекти під час створення хмари слів

1. Підтримка кирилиці. Для цього обов'язково потрібно обрати платформу, що підтримує кириличний шрифт й українську мову.
2. Локалізація контенту. Слід звернути увагу, щоб створені хмари були адаптованими під українську аудиторію.
3. Вибір правильного сервісу. Сервіс повинен бути гнучким щодо налаштування дизайну, форм, кольорів. Хмари повинні бути не лише інформативними, а й привабливими для сприйняття.
4. Інтеграція з іншими інструментами. Інструмент повинен інтегруватися з іншими платформами й програмами, які використовуються під час викладання дисциплін.

5. Застосування в освітньому процесі [59].

Урахування цих особливостей допоможе якнайбільш ефективно впроваджувати інструменти хмар слів в освітній процес для формування лексикологічної компетентності здобувачів освіти закладів фахової передвищої освіти.

Отже, проведення дослідження дає можливість констатувати, що використання хмари слів на заняттях із мовних дисциплін у закладах фахової передвищої і вищої освіти має суттєві переваги: вчить здобувачів працювати з медіатекстами й медіапродуктами, розширює добір і використання методичної інформації; робить завдання пізнавальним і проблемним; активізує творче мислення студентів й розвиває їхню уяву й увагу, що уможливорює генерування нових ідей, розвиваються пізнавальні процеси, посилюється мовленнєва діяльність; до роботи залучається максимальна кількість студентів; зручність репрезентації матеріалу (демонстрація); створення позитивного налаштування заняття.

1. 3. Психологічна готовність здобувачів освіти до використання хмари слів у процес навчання

Студентський вік – це віковий період, коли особистість переходить від дитинства й шкільного віку (старшого) до дорослого життя, зрілості. Цей вік науковці вважають складним і переломним, бо особистість, на думку М. Савчина, «досягає високого рівня інтелектуального розвитку, збагачує ментальний досвід, уперше масштабно роздивляється свій внутрішній світ, свою індивідуальність, формує цілісний Я-образ, самовизначається в життєвих і професійних планах, осмислено спрямовує погляд у майбутнє, що свідчить про перехід її до етапу дорослості» [40, с. 257]. Нам імпонує думка Л. Рускуліс, яка зацентровує, що «характерними рисами юнацького віку є максималізм суджень, своєрідний егоцентризм: висуваючи свої теорії, студент дуже часто поводить

себе так, ніби оточуючі повинні підпорядковуватися його теоріям, а не теорії – об'єктивній дійсності. Прагнення довести свою незалежність і самобутність можуть супроводжуватися типовими поведінковими реакціями, зокрема зневажливим ставленням до порад батьків чи викладачів, недовірою і критикою стосовно старших поколінь, іноді відвертою немотивованою протидією. І в той же час для юнацтва характерними є сугестивність і конформізм відносно впливу ровесників, що обумовлює однаковість інтересів, смаків, стилів поведінки (жаргон, музика, мода тощо)» [36, с. 3].

У процесі свого становлення здобувач освіти постає в аспектах, які ми представимо на рисунку 6:

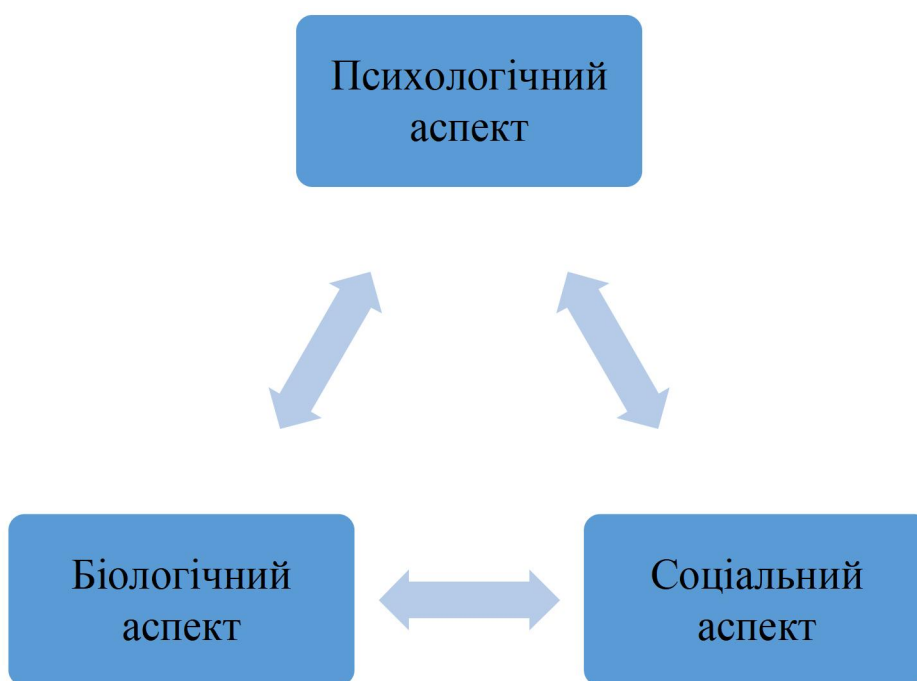

Рис 6. Аспекти становлення здобувача освіти

1) психологічний – це усебічне поєднання психологічних процесів і станів будь-якої особистості. Магістральними стають психічні властивості (характер, темперамент, здібності), що напряду залежать від того, як психічні

процеси протікають, а психічні стани розвиваються;

2) соціальний – це спрямованість на спілкування з соціальною групою, яка комфортна для студента, в якій він знаходиться в певний період часу;

3) біологічний – це види вищої нервової діяльності особистості: статура, будова аналізатора, інстинкти, безумовні рефлексії, фізична сила, які, в основному визначені спадковістю й уродженими якостями, одна часом упродовж життя і під його впливом здатні змінюватися [56, с. 9].

Для студентського віку важливе місце посідає самовизначення особистості, як «встановлення людиною власних особливостей, можливостей, здібностей, вибір критеріїв, норм оцінювання себе, це вибір життєвої позиції, визначення перспектив самореалізації, а також перехід від однозначної ролі учня до соціально диференціальних ролей» [55]. Здобувачі освіти закладів фахової передвищої освіти планують майбутнє вимальовують професійні орієнтири.

У цей період відбуваються суттєві зміни у розвитку всіх психічних процесів (мислення, мовлення, пам'ять, увага й уява).

У науковій літературі мислення – це «активний процес опосередкованого й узагальненого відображення предметів і явищ об'єктивної реальності у свідомості людини, що ґрунтується на знаннях, інтуїції, звичках і навиках та визначає її поведінку в конкретній ситуації [13]; «притаманна людині властивість відображення об'єктивної реальності в поняттях і судженнях. Мислення представляє собою найвищу фазу пізнавальної діяльності і розвивається на тлі чуттєвого сприйняття – його не можна уявити без того початкового матеріалу, який укладений в чуттєвому. В процесі мислення людина пізнає зовнішні і внутрішні закономірності явищ навколишнього світу. Мислення сутнісна властивість людини» [41, с. 10]. І. Малафіїк доводить міркування, що «Процес мислення присутній у всіх пізнавальних психічних процесах, в тому числі в процесах сприйняття, уваги, уяви, пам'яті, мови. Всі

вищі форми цих процесів певною мірою, в залежності від рівня свого розвитку, пов'язані з мисленням» [25].

Мислення в студентському віці має найбільш динамічний розвиток; формується творче мислення, яке характеризується:

- 1) інтенсивністю думок та ідей;
- 2) сприйнятливості до актуальних проблем;
- 3) свідомим виконанням розумових дій, спрямованих на досягнення конкретних цілей;
- 4) здатністю виявляти нові функції об'єкта;
- 5) гнучким розмірковуванням, що дозволяє творчо розв'язувати завдання, відійшовши від умовних норм і традиційних методів;
- 6) здатністю самостійно отримувати нові знання [40, с. 219–220].

Аналіз наукової літератури дозволяє схарактеризувати види мислення, які ми представимо в таблиці 3:

Таблиця 3

Види мислення

Етапи розвитку	Наочно-дієве, наочно-образне, абстрактне (словесно-логічне)
За критерієм динаміки	Догматичне, стереотипне, гнучке
За ступенем індивідуальності	Індивідуалізоване, тенденційне, колективне
За законом економії	Аспективне, системне (системно-елементарне, системно-комплексне, системно-структурне, системно-функційне, системно-цільове,

	системно-ресурсне, системно-інтеграційне, системно-комунікаційне, системно-історичне
За ступенем абстрактності та узагальненості	Теоретичне, емпіричне, конструктивне,
За способом відтворення реальності	Репродуктивне, аналогове, продуктивне, творче
За цільовими установками	Наукове, практичне, прагматичне, емпіричне, аксіоматичне, діалектичне,

Поряд із мисленням вчені аналізують психічний феномен – інтелект, до якостей якого уналежнюють:

- зацікавленість – потяг до усебічного пізнання певних явищ;
- глибина розуму – вміння відокремлювати головне від другорядного;
- гнучкість і рухливість – різноманітне використання власного досвіду, швидка реакція на нові зв'язки й відношення;
- логічність – дотримання чіткої послідовності дій і міркувань;
- критичність – вимоглива оцінка результатів мисленнєвої діяльності;
- широта мислення – усебічне охоплення об'єкта дослідження [41, с. 17-18].

Розвиток мислення позитивно впливає на активізацію й удосконалення всіх психічних процесів: мовлення, пам'ять, увага, уява.

Наукові джерела доводять той факт, що мовлення є засобом мислення. Нам імпонує думка Г. Костюка про те, що «між мисленням і мовленням є взаємний і суперечливий зв'язок. Мовлення є засобом мислення, але повноцінне оволодіння ним можливе тільки в процесі самого мислення, пізнання людиною об'єктивної дійсності. Відриваючись від пізнання, слово стає пустим і втрачає свою силу. І в навчанні воно втрачає цю силу і своє значення в розвитку здібностей студентів, якщо останні запам'ятовують словесні форми знань,

поминаючи ту складну пізнавальну діяльність, результатом якої є ці знання» [19, с. 324].

Феномен мовлення усебічно розглядають учені, вказуючи, що це «мова, що функціонує в контексті індивідуальної свідомості особистостей, які завдяки мовленню не обмежуються особистим досвідом; індивідуальна свідомість кожної людини завдяки мові збагачується суспільним досвідом, з одного боку, а з іншого – її особисті знання завдяки мовленню стають надбанням інших людей... Мовлення водночас – феномен психіки людини, її особливність, її вища психічна функція, що являє собою складний системний психічний процес, який формується прижиттєво й має біологічне підґрунтя, але є соціальним за походженням» [34, с. 8]. Отже, мовлення є індивідуальним процесом кодування думки, способом її формування думки. За посередництвом мови особистість долучається на національній культурі, тобто мова йде про формування мовної особистості здобувача освіти.

Нам імпонує думка М. Пентилюк, яка розуміє під мовною особистістю «високорозвинену особистість, носія як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички в процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення» [32, с. 59]. Становлення мовної особистості – це довготривалий процес, який полягає в тому, що мовець повинен знати «психологію, культуру й етнографію народу, мовою якого він говорить, і коли знання ці будуть органічно пов'язані з його життєвою й розумовою діяльністю, оскільки поряд із спільністю мови народ (націю) визначає спільність культурних цінностей і традицій» [2, с. 64].

Л. Мацько [28, с. 63-65] зробила вдалу спробу з'ясувати етапи формування й розвитку мовної особистості, які ми продемонструємо на рисунку

7:

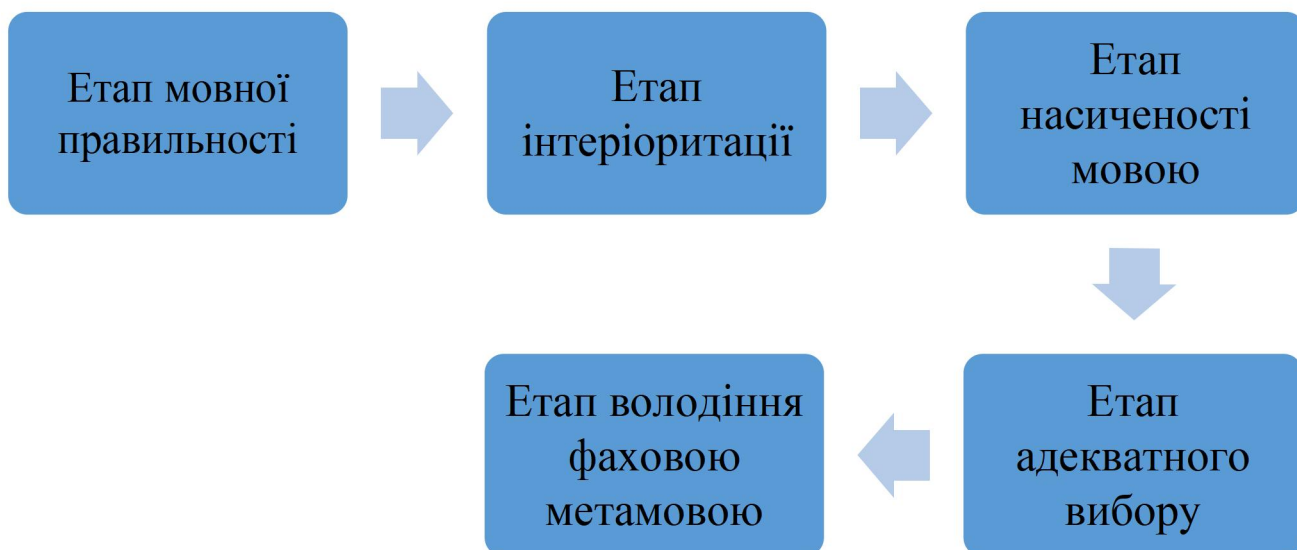

Рис. 7 Етапи розвитку мовної особистості

1) етап мовної правильності, в основі якого – знання базового (шкільного) курсу української мови;

2) етап інтеріоризації передбачає формування навичок спілкування й висловлення власних думок в усному й писемному мовленні;

3) етап насиченості мовою – висока культура мовлення особистості;

4) етап адекватного вибору – це ознака точності висловлювання, його логічність відповідно до завдань і мети спілкування;

5) етап володіння фаховою метамовою оволодіння термінами фаху, яким студент оволодіває.

Як доводить дослідження, формування мовної особистості відбувається поступово, відповідно до представлених етапів, закладаючись у сімейному колі й у дошкільній та початковій ланках освіти, формується в базовій школі. У закладах фахової передвищої освіти здобувачі ознайомлюються з терміносистемою обраного фаху.

На цьому етапі викладач закладає культуру професійного мовлення, яка

представлена такими критеріями [3; 4; 33; 35]:

- правильність мовлення – нормативність мови, вміння обрати правильний варіант мовлення;
- нормативність – дотримання норм української мови на всіх мовних рівнях (фонетичний, лексикологічний, граматичний (морфологічний і синтаксичний) та стилістичний);
- чистота мовлення – літературні елементи мови;
- точність – використання прямих значень слів, словосполучень, речень;
- логічність мовлення – чітка смислова послідовність мовлення;
- доречність – добре обрана форма спілкування, що охоплює інтонацію, лексичні засоби, які відповідають для певної ситуації мовлення;
- багатство й різноманітність мовлення – наявність мовних одиниць, що відрізняються за змістом і будовою;
- естетичність мови – різноманітні засоби мови з метою передавання захоплення й задоволення.

Пам'ять – «це психічний процес, який полягає у запам'ятовуванні, збереженні, відтворенні людиною її досвіду, і дає можливість його повторного застосування у життєдіяльності людини. Пам'ять у різних формах і видах притаманна усім вищим істотам (приматам)» [11, с.38]. Пам'ять в юнацькому віці суттєво збільшується завдяки логічному осмисленню. Вона стає організованою, регульовано й керованою. Особливо вдосконалюються способи запам'ятовування [40, с. 277].

За тривалістю пам'ять учені поділяють на короткочасну (робочу, оперативну), якій властиве швидке запам'ятовування й короткий термін зберігання інформації; сенсорну (пов'язана з функціонуванням органів чуття й уможливорює орієнтування людини в навколишньому середовищі) й довготривалу (матеріал запам'ятовується на тривалий час). Н. Доброштан,

О. Куліш, спираючись на розвідки А. Беделлі й Г. Хита, вбачають потребу заміни терміну «короткочасна пам'ять» на «робоча», де короткочасна пам'ять – це виключно зберігання інформації, а робоча – «короткостроковий буфер», що уможливорює маніпулювання й зберігання. Науковці стверджують, що «Робоча пам'ять розвивається пізніше, повільніше, ніж короткочасна, вона триваліша, що забезпечує процес міркувань, керівництва у прийнятті рішень і відповідність поведінки, оскільки слугує місцем перетину «власне пам'яті» і пізнавальних процесів» [11, с.39].

Зазначимо, що для юнацького віку характерним є довільне запам'ятовування, яке є навмисним і керованим процесом. Мимовільно запам'ятовується інформація, яка цікава юнацькому віку, має відношення до майбутньої професії. Пам'ять стає керованою, а обсяг її збільшується.

Розширенням змісту, появою й утворенням нових образів характеризується уява в юнацькому віці, зокрема творча, що дає можливість застосовувати інноваційні методи навчання, зокрема інтерактивні [40, с. 277]. Уява, безперечно, є важливою для розвитку творчості студентів. Уважаємо, що хмари слів, які можна використовувати на заняттях, сприятимуть її активізації, а процес навчання цікавішим й ефективнішим.

Увага – це «форма психічної діяльності, яка не відображає ні властивості предмету, ні зв'язки, ні відношення між ними, але виявляється у спрямованості та зосередженості свідомості на вагомих для особистості предметах, явищах навколишньої дійсності або на власних переживаннях» [12]. На думку Г. Васяновича, «увага нерозривно пов'язана з діяльністю людини, в діяльності вона існує і нею підтримується» [5, с. 70]. Під час роботи з хмарию слів увага має неабияке значення, оскільки здобувачеві освіти потрібно переглянути матеріал, віднайти певне мовне явище й проаналізувати його.

Отже, юнацький вік характеризується професійним самовизначенням. Найвищого рівня розвитку досягає теоретичне мислення, розвинутими є

інтелектуальні здібності. Для студентів це креативний період, коли виникають оригінальні ідеї, знаходяться нові шляхи до вирішення проблемних ситуацій, відбувається спрямованість на продуктивний інтелектуальний досвід.

Висновки до розділу 1

Лексикологія – це розділ мовознавства / молода галузь мовознавства / самостійна лінгвістична дисципліна, яка студіює словниковий склад мови, вивчає системні відношення слів та їх групування за певними ознаками та слово з його предметного боку. Відповідно лексикон мови – словниковий склад мови як певна чітка система взаємопов’язаних складових.

Лексикологія має предмет дослідження – лексичне значення слова – й об’єкт дослідження – слово. З’ясовано потрактування терміна «слово» в наукових джерелах. Схарактеризовано ознаки слова: самостійність і постійну відтворюваність; чільну функцію – називання та способи номінування.

Проаналізовано лексико-семантичні угруповання: синонімічні ряди, лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля, лексико-фразеологічні поля, тематичні групи, асоціативні угруповання.

Обґрунтовано магістральну роль інформатизації суспільства в сучасному світі загалом й у процесі підготовки здобувачів вищої освіти закладів фахової передвищої освіти зокрема. Визначено теоретичні основи й практичну значущість хмари слів як одного з найбільш простих способів візуалізації навчального матеріалу, що є альтернативним шляхом структурування та унаочнення інформації, ґрунтується на доборі шрифтів, їх кольорів, розміру тощо. Встановлено, що хмара слів розвиває креативність студентів, привертає їхню увагу, вчить розставляти акценти й віднаходити найголовніше. Аналіз усемережевих ресурсів дозволив проаналізувати сервіси для створення хмар слів. Найбільш прийнятними для роботи є: Word ItOut, Word Art (Tagul), Word Cloud Generation.

З'ясовано особливості студентського віку, який вважається складним і переломним, бо особистість переходить від дитинства й шкільного віку (старшого) до дорослого життя, зрілості. Відбувається самовизначення особистості – здобувачі фахової передвищої освіти починають думати про вибір професії. У процесі свого становлення здобувач освіти постає в психологічному, соціальному й біологічному аспектах. У цей період відбуваються суттєві зміни у розвитку всіх психічних процесів (мислення, мовлення, пам'ять, увага й уява).

У цьому віці мислення має найбільш динамічний розвиток; формується творче мислення. Розвиток мислення позитивно впливає на активізацію й удосконалення всіх психічних процесів: мовлення, пам'ять, увага, уява. Мовлення є індивідуальним процесом кодування думки, способом її формування думки. Досліджено феномен «мовна особистість» й етапи формування й розвитку мовної особистості. Пам'ять в юнацькому віці суттєво збільшується завдяки логічному осмисленню. Вона стає організованою, регульованою й керованою. Уява характеризується розширенням змісту, появою й утворенням нових образів. Хмари слів, які можна використовувати на заняттях сприятимуть її активізації, а процес навчання цікавішим й ефективнішим. Під час роботи з хмарою слів велике значення має увага, оскільки здобувачеві освіти потрібно переглянути матеріал, віднайти певне мовне явище й проаналізувати його.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРИ СЛІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

2. 1. Нормативно-правова база підготовки фахового молодшого бакалавра

Для розробки системи навчання української мови та мовознавчих дисциплін необхідним є проведення аналізу нормативно-правової бази підготовки фахового молодшого бакалавра. У Відокремленому структурному підрозділі «Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського» здійснюється підготовка молодшого бакалавра за чотирма спеціальностями: галузь знань 12 Інформаційні технології, спеціальність 123 Комп'ютерна інженерія; галузь знань 07 Управління та адміністрування, спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування; галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота; 08 Право, спеціальність 081 Право.

У документах наголошено, що фахова передвища освіта може здійснюватися на базі базової середньої освіти, повної загальної освіти, професійної/професійно-технічної освіти, фахової передвищої чи вищої освіти. Слід зауважити, що в Стандарті наголошено на одночасному виконанні освітньої програми профільної школи тих вступників, які зараховані на базі базової середньої освіти. Випускники мають можливість продовжити здобуття освіти «за початковим рівнем (короткий цикл) та/або першим (бакалаврський) рівнем вищої освіти та набуття додаткових кваліфікацій в системі освіти дорослих, в тому числі післядипломної освіти».

У Стандарті визначено перелік компетентностей, якими повинен оволодіти здобувач фахової передвищої освіти. З'ясуємо їх.

Галузь знань¹² Інформаційні технології, спеціальність 123 Комп'ютерна інженерія.

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі в галузі інформаційних технологій в процесі професійної діяльності або навчання, що вимагає застосування методів і технологій комп'ютерної інженерії та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності, здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності:

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Спеціальні компетентності

СК9. Здатність оформляти отримані робочі результати у вигляді презентацій, науково-технічних звітів.

Навчання за аналізованою програмою передбачає сформованість *програмних результатів* з української мови, а саме:

РН16. Спілкуватись усно та письмово з професійних питань українською та іноземною мовою.

Галузь знань 07 Управління та адміністрування, спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Інтегральна компетентність. Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі фінансів, банківської справи та

страхування або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів фінансової науки, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях

Загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності:

СК 10. Здатність здійснювати ефективні комунікації між фахівцями і користувачами послуг у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Навчання за аналізованою програмою передбачає сформованість *програмних результатів* з української мови, а саме:

РН 02. Володіти державною та іноземною мовами для складання ділових паперів і комунікації у професійній діяльності.

РН 15. Виявляти навички самостійної роботи та роботи в команді, демонструвати гнучке мислення, відкритість до нових знань

Галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота.

Інтегральна компетентність. Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів соціальної роботи, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності:

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

Спеціальні компетентності:

СК 3. Здатність вести документацію під час виявлення потенційних отримувачів соціальних послуг.

СК 12. Здатність дотримуватися етики професійного спілкування і стандартів соціальної роботи.

Навчання за аналізованою програмою передбачає сформованість *програмних результатів* з української мови, а саме:

РН 2. Володіти державною та іноземною мовами у професійній діяльності.

РН 8. Вести документацію з організації соціального обслуговування та допомоги, обліку та звітності.

Навчальні плани спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія та 072 Фінанси, банківська справа та страхування вибудовано відповідно до стандартів і вони охоплюють такі освітні компоненти мовознавчого спрямування:

1. Українська мова (на базі базової середньої освіти) (177 год.).

2. Українська мова за професійним спрямуванням (4 кредити / 120 год.).

У навчальному плані спеціальності 231 Соціальна робота передбачено вивчення таких дисциплін:

1. Українська мова (на базі базової середньої освіти) (177 год.).

2. Українська мова за професійним спрямуванням (4 кредити / 120 год.).

3. Документальне забезпечення соціальної роботи (4 кредити / 120 год.).

Аналіз навчального плану галузі знань 08 Право, для спеціальності 081 Право демонструє, що для формування спеціальної компетентності передбачено засвоєння таких освітніх компонентів:

1. Українська мова (на базі базової середньої освіти) (177 год.).

2. Українська мова за професійним спрямуванням (4 кредити / 120 год.).

3. Документознавство та архівна справа (3 кредити/30 год.).

Основи ораторського мистецтва (вибіркова дисципліна).

На основі навчальних робочих планів укладено навчальні робочі програми з цих дисциплін (автор: к. філ. н., ст. викл. Мікрюкова К.О.).

Робочу навчальну програму дисципліни **«Українська мова за професійним спрямуванням»**, розглянуто й затверджено на засіданні циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки (випускової). Освітній компонент вивчається на III курсі (5 семестр); на нього відводиться 3 кредити / 90 год., із яких 40 год. – аудиторні, 50 год. – самостійна робота.

Мета дисципліни: «ознайомити студентів із основами культури мовлення, виявити специфіку функціонування усної та писемної форми професійного мовлення, вільно володіти лексичними багатствами української мови, зокрема термінологічним потенціалом обраного фаху, виробити навички оформлення сучасних ділових паперів, ознайомитися з особливостями наукового стилю та його засобами у професійному спілкуванні».

У програмі з'ясовано чільні *завдання* вивчення дисципліни, до яких уналежнено:

1 Оволодіння культурою усного й писемного мовлення української мови за професійним спрямуванням, навичками мовленнєвої діяльності майбутнього фаху.

2. Опанування українською мовою за професійним спрямуванням на лексичному, граматичному й стилістичному рівнях.

3. Дотримання правил вимог мовленнєвого етикету в майбутній професії.

4. Здобуття навичок укладання різних видів документів.

5. Удосконалення вмінь студіювати допоміжну словниково-довідникову літературу.

6. Редагування власного й чужого ділового мовлення.

Інформаційний обсяг дисципліни:

Кредит 1. Усна форма української мови (за професійним спрямуванням)

Тема 1. Українська мова – державна мова України. Норми сучасної української літературної мови. Стилi сучасної української мови. Призначення та особливості офіційно-ділового стилю.

Тема 2. Професійна комунікація. Спілкування і комунікація. Спілкування як інструмент професійної діяльності. Ділове спілкування. Види усного спілкування. Типи і форми професійного спілкування. Види публічного мовлення. Комунікативна професіограма фахівця.

Тема 3. Риторика як наука. Основоположні розділи класичної риторики. Основні роди, види і жанри красномовства.

Тема 4. Публічне мовлення. Види публічних виступів (доповідь, лекція, різновиди промов тощо).

Кредит 2. Писемна форма української мови (за професійним спрямуванням).

Тема 1. Документ. Критерії класифікації документів. Специфічні функції документа. Реквізити та формуляр документа. Правила оформлення сторінки. Вимоги до укладання документа. Критерії класифікації документів.

Тема 2. Поняття вмотивованості вибору слова у професійному мовленні. Книжні слова. Урочиста лексика. Емоційна лексика. Синоніми. Пароніми. Слова іншомовного походження. Основні правила їх використання. Канцеляризми. Мовні штампи. Фразеологізми. Шляхи виникнення. Неологізми. Скорочення слів та словосполучень. Види скорочень.

Тема 3. Вибір граматичної форми слова. Іменник. Прикметник. Займенник. Числівник. Дієслово. Особливості синтаксису української мови (за професійним спрямуванням).

Кредит 3. Науковий стиль та професійне мовлення.

Тема 1. Науковий стиль і його засоби у професійному спілкуванні. Становлення і розвиток наукового стилю.

Тема 2. План, теза, конспект як важливий засіб організації розумової праці. Стаття як самостійний науковий твір.

Тема 3. Українська термінологія в професійному спілкуванні. Термін та його ознаки. Загальнонаукова, міжгалузева та вузькоспеціальна термінологія. Українські електронні термінологічні словники.

Самостійна робота студента охоплює такі завдання: підготовка повідомлень, виступів; добір прикладів стилів української мови; тлумачення термінів й укладання словника фахових термінів; добір прикладів порушення орфоепічних, акцентологічних, лексичних, граматичних та стилістичних мовних норм; укладання документів; з'ясування граматичних особливостей професійного мовлення.

Для *перевірки* засвоєння освітнього компонента використано такі *методи*: індивідуальне й фронтальне опитування; контрольна робота; тестовий контроль; іспит.

Дисципліна **«Основи ораторського мистецтва»** розглянуто й затверджено на засіданні циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки (випускової). Освітній компонент вивчається на IV курсі в VII семестрі; на засвоєння виокремлено II кредити, з яких 28 год. – аудиторна робота й 32 год. – самостійна.

Мета дисципліни – сформувати уміння та навички ораторського мистецтва, розвинути майстерність створювати і виголошувати промови, а основними *завданнями* є:

1. Гармонійний розвиток мовної особистості та культури мовлення її.
2. Ознайомлення із законами, жанрами риторики на сучасному етапі та в історичній перспекції.
3. Розвиток мисленнево-мовленнєвої діяльності.

4. Формування полемічної майстерності здобувача освіти.

Інформаційний обсяг дисципліни:

Кредит 1. Теорія ораторського мистецтва.

Тема 1. Теорія ораторського мистецтва як основа професійної компетентності майбутнього юриста. Функції ораторського мистецтва. Основні проблеми юридичної риторики. Концептуальний вимір риторики юриста.

Тема 2. Красномовство та мистецтво презентації. Статус і своєрідність сучасної риторики. Основні поняття класичної риторики. Основоположні розділи класичної риторики. Інвенція як етап задуму, намірів, ідей, формулювання гіпотези майбутнього виступу. Диспозиція – добір і розташування відповідного матеріалу. Елокуція – втілення змісту у мовні форми вираження. Меморія та акція – завершальні етапи підготовки до виступу. Основні роди, види і жанри красномовства. Академічне красномовство, політичне красномовство, юридичне (судове красномовство), церковне красномовство, суспільно-побутове красномовство. Діалогічне красномовство.

Кредит 2. Практика ораторського мистецтва.

Тема 3. Закони ораторського мистецтва: синтез логіки мислення, мовлення, інтеракції. Основні ораторські якості. Стратегія і тактика ораторського мистецтва. Структура стратегії оратора-юриста. Основні принципи і правила ораторської діяльності юриста. Способи, прийоми юридичної риторики, як мистецтво тактики. Місце та роль доказу в риторичній діяльності юриста. Поняття і структура доказу. Правила інтелектуально-коректного оформлення структурних компонентів доказу. Методи і типи аргументації.

Тема 4. Юридичне красномовство: загальне та особливе у стратегії та тактиці судової промови. Загальна характеристика судового красномовства. Особливості підготовки до судової промови та її структурні елементи. Риторичні вимоги до судової промови. Культура комунікативної техніки юриста. Культура мови і техніка мовлення у підготовці оратора. Категорії техніки

мислення і мовлення в культурі юриста. Правила і прийоми інтонування в юридичній промові. Діалогічні стратегії і тактики у техніках мовлення юриста. Основи ведення дебатів і ділової бесіди.

Обсяг *самостійної роботи* охоплює такі її види: підготовка й виголошення рефератів; розробка й демонстрування мультимедійних презентацій; аналіз риторичних промов відомих політичних діячів; складання обвинувачувальної й захисної промов.

Для перевірки засвоєння освітнього компонента використано такі методи: індивідуальне й фронтальне опитування; контрольна робота; тестовий контроль; залік.

Дисципліна **«Документознавство та архівна справа»** розглянуто й затверджено на засіданні циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки (випускової). Освітній компонент вивчається на III курсі в V семестрі; на засвоєння виокремлено III кредити, з яких 30 год. – аудиторна робота й 60 год. – самостійна.

Мета викладання навчальної дисципліни **«Документознавство та архівна справа»**: «ознайомити студентів із необхідними теоретичними та методологічними основами документознавства як науки, поглиблення знань у галузі фундаментальних документознавчих досліджень» [Там само].

Мета засвоєння освітнього компонента передбачає вирішення таких завдань:

1. Ознайомлення з теоретичними засадами документознавства й архівознавства.
2. Розширення уявлень студентів про зв'язок документознавства з іншими науковими дисциплінами.
3. З'ясувати еволюцію чільних концепцій щодо структури документознавства як науки.
4. Схарактеризувати терміносистему освітнього компонента.

5. Проаналізувати історичні передумови виникнення розвитку документознавства.

6. Розкрити природу, сутність, соціальну роль, ознаки й специфічні властивості документа; розглянути основні типи й види документів, їхні ознаки, структуру.

7. З'ясувати прикладне значення документознавства.

8. Сформулювати аналітичні підходи до розуміння явищ і процесів архівознавства.

Інформаційний обсяг дисципліни:

Кредит 1. Виникнення та становлення документознавства.

Тема 1. Документознавство як наука. Виникнення та розвиток знань про документ. Виникнення документів у процесі суспільної діяльності. Наукове оформлення знань про документ. Дипломатика як наука. Формування спеціальних історичних дисциплін, спрямованих на дослідження документів. Історичне джерелознавство і палеографія, сфрагістика, текстологія, археографія. Книгознавство та бібліографія. Виникнення «документаційної науки» та її розвиток.

Тема 2. Документознавство в системі суміжних галузей знань. Зв'язок документознавства з інформатикою; бібліотекознавством і бібліографознавством; дисциплінами історичного джерелознавства, архівознавства, теорії справочинства (діловодства) та ін. Погляди учених щодо місця документознавства серед інших наук.

Кредит 2. Поняттєвий апарат документознавства та архівознавства

Тема 3. Об'єкт, предмет і структура документознавства. Поняття об'єкта і предмета науки. Об'єкт і предмет документознавства в трактуванні «класичного» документознавства. Зв'язок документознавства з архівознавством. Визначення документа з погляду архівознавства. Структура документознавства як пересічення двох напрямів його диференціації: аспектного і об'єктного.

Тема 4. Архівознавство як окрема галузь знань. Розвиток архівознавства як науки. Зародження знань про архіви. Етапи розвитку українського архівознавства. Предмет, об'єкт і методи архівознавства. Принципи науковості, історизму, об'єктивності та всебічності в архівознавстві. Загальнонаукові та специфічні методи дослідження. Пріоритетний метод архівознавства – історичний. Поняття «архівна система», її основні види. Еволюція поглядів на архів. Система архівних установ, її структура та мережа в Україні.

Кредит 3. Документ як системний об'єкт документознавства.

Тема 5. Поняття «документ»: історичний розвиток його значень. Емпіричні уявлення про документ. Документ як «матеріальний об'єкт» або «субстанціальний» носій інформації. Різні значення поняття «документ». Дихотомічний поділ обсягу поняття «документ». Походження терміну «документ» і розвиток його значень. Головні ознаки документа: семантика змісту, стабільна матеріальна форма, призначеність для використання комунікації, завершеність повідомлення.

Тема 6. Класифікація документів. Завдання і особливості класифікування документів. Класифікація як один із способів теоретичного пізнання будь-якого об'єкта. Практичне спрямування класифікації документів. Історія розвитку термінології документознавства. Формування термінів документознавства у межах практичної діяльності та різних наукових дисциплін, що вивчали процеси створення та функціонування документів. Терміноелементи, похідні від терміну «документ»: їхні значення. Тракткування терміноелементів «документальний» та «документний». Терміносистема документознавства в трактуванні різних авторів.

Обсяг *самостійної роботи* охоплює такі її види: конспектування наукової, науково-довідкової літератури; підготовлення повідомлень і доповідей; складання класифікаційної схеми; проведення аналізу документів.

Для перевірки засвоєння освітнього компонента використано такі методи: індивідуальне й фронтальне опитування; контрольна робота; тестовий контроль; залік.

Отже, проведений аналіз стандартів для галузі знань 12 Інформаційні технології, спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія; галузі знань 07 Управління та адміністрування, спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування; галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота і Тимчасового стандарту з галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право продемонстрував, що здобувачі фахової передвищої освіти одночасно виконують освітню програму профільної школи (вступники, зараховані на базі базової середньої освіти) й фахового спрямування (3 і 4 роки навчання). Навчальні плани відповідають стандартам й забезпечують формування інтегральної, загальних і фахових компетентностей. Робочі програми (автор к. філ. н., ст. викл. Мікрюкова К. О.) укладено відповідно до навчальних планів. Вони охоплюють усі необхідні складові: мета, завдання, перелік компетентностей та програмних результатів, інформаційний обсяг дисципліни, перелік видів самостійної роботи, методів контролю, списку основної й додаткової літератури.

2. 2. Система вправ із використання хмари слів під час вивчення лексикології української мови

Із метою вдосконалення вмінь здобувачів освіти використовувати в процесі навчання лексикології хмари слів ми розробили систему вправ відповідно до класифікації, запропонованої М. Пентилюк, а саме:

- *власне лексичні вправи* покликані закріпити лексичні поняття й сформувані вміння витлумачити значення слова;

- *граматичні вправи* допомагають виявити й установити зв'язки між лексикою і граматикою, формують уміння розрізняти лексичне й граматичне значення слів;
- *лексико-орфографічні вправи* забезпечують засвоєння та повторення правил на написання слів та їхніх частин;
- *лексико-стилістичні вправи* сприяють виробленню вмінь і навичок правильно відбирати й уживати слова в мовленні згідно з характером і метою висловлювання.

Наведемо приклади таких вправ.

I. Власне лексичні

1. Опрацюйте запропонований текст. З'ясуйте, які слова є термінами. Створіть хмару слів із знайденими термінами.

Розрізняють загальну, конкретну, історичну, зіставну й прикладну лексикологію. Загальна лексикологія встановлює загальні закономірності будови, функціонування й розвитку лексики. Конкретна лексикологія вивчає словниковий склад однієї мови. Історична лексикологія займається історією словникового складу, причинами й закономірностями його зміни. Зіставна лексикологія досліджує словниковий склад двох чи більше мов із метою виявлення структурно-семантичних подібностей і відмінностей між ними або з метою виведення спільних семантичних закономірностей. Прикладна лексикологія вивчає питання укладання словників, перекладу, лінгводидактики й культури мовлення. Лексикологія – багатоаспектна наука, яка вивчає природу й суть слова, його виникнення та зміну, визначення значення слів та їх уживання, структуру словникового складу мови, шляхи його поповнення та ін. У компетенції лексикології й сталі словосполучення. Такий широкий спектр лексикологічних проблем зумовив необхідність розрізняти лексикологію у вузькому й широкому значеннях. Якщо у вузькому значенні лексикологія (власне лексикологія) – це розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад мови, то в

широкому значенні – це загальне позначення всіх розділів, які вивчають слово. До лексикології в широкому значенні слова належать такі науки: 1) власне лексикологія – наука про словниковий склад; 2) семасіологія – наука про значення слів, її ще називають лексичною семантикою. Слово семантика дуже часто вживається і в розумінні «значення». Деякі лінгвісти семасіологією і семантикою називають тільки вивчення значень слів, але не інших одиниць мови. Однак останнім часом під семантикою розуміють а) весь зміст, інформацію, передавані мовою або якоюсь її одиницею (морфемою, словом, словосполученням, реченням); б) розділ мовознавства, який вивчає цей зміст, інформацію; 3) ономасіологія – наука, яка вивчає процеси найменування. її називають ще теорією номінації. Ономасіологія протиставляється семасіології за спрямуванням, напрямком дослідження. Якщо семасіологія йде від позначення (слова) до значення, то ономасіологія веде дослідження від речі або явища до думки про них і до їх позначення мовними засобами; 4) етимологія – наука, яка досліджує походження слів; 5) фразеологія – наука про стійкі словосполучення; 6) ономастика – наука про власні назви, яка складається з антропоніміки – науки про імена людей і топоніміки – науки про географічні назви та ін; 7) лексикографія – наука про укладання словників (За підручником Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підруч. Київ: ВЦ «Академія», 2005. с. 182)

Основне завдання запропонованої вправи – визначення термінів із курсу української мови й витлумачення їхнього значення. Здобувачі освіти повинні повторити відомості про напрями сучасного мовознавства, види словників, що закладе підґрунтя для подальшого вивчення мовознавчих дисциплін.

2. Розгляньте хмару слів. З'ясуйте значення запропонованих слів. Знайдіть зайві слова й мотивуйте свій вибір.

Банкрутство, бенефіціар, депозит, дефолт, еквайр, емітент, застава, інкасо, інфляція, іпотека, казначейство, кліринг, неплатоспроможність, овердрафт,

пеня, трансація, ікс-проміння, альфаметр, абсциса, диференціал,

деривація.

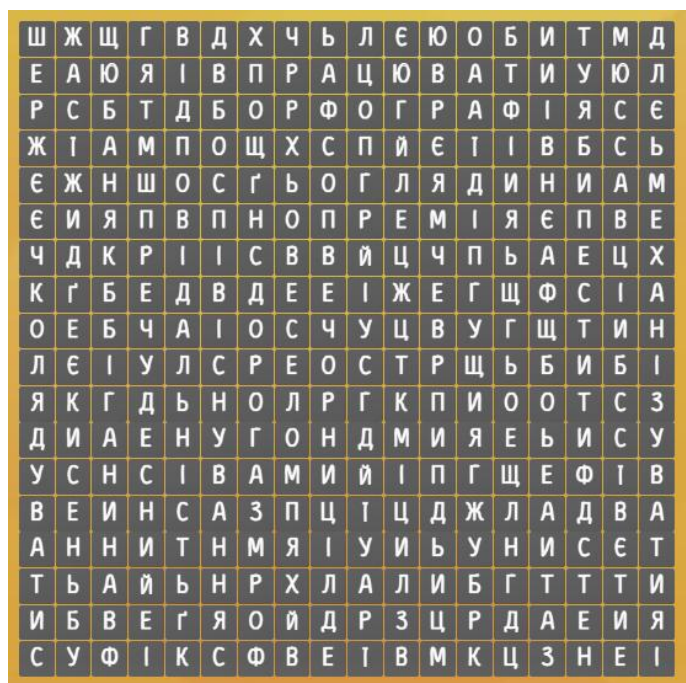

Запропонована вправа є логічним продовження попередньої, оскільки передбачає з'ясування значення термінів для здобувачів освіти, які навчаються за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування». Типові завдання доцільно впроваджувати й на інших спеціальностях.

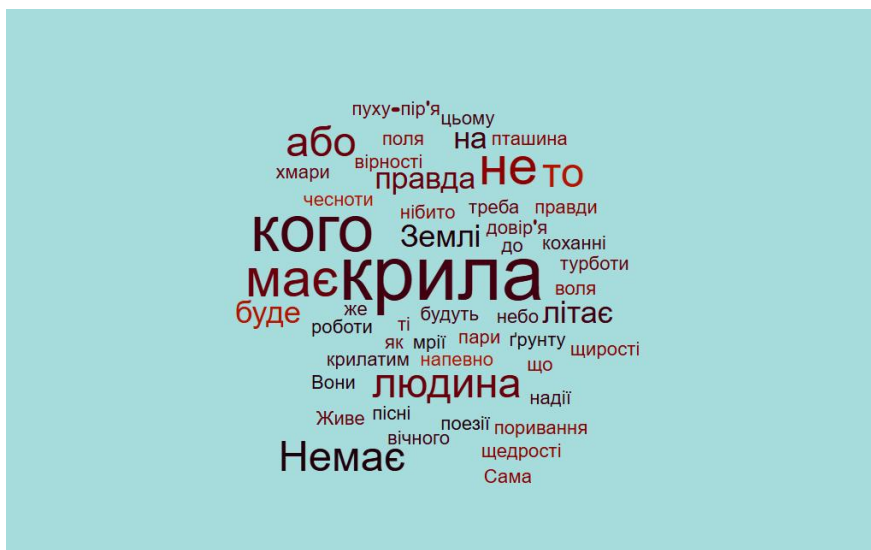
3. Знайдіть стилістично нейтральні та стилістично марковані слова. Складіть по два-три речення зі словами обох груп.

Оглядини, механізувати, біганина, відповідальність, скиглити, вечорниці, премія, кисень, дідуган, пестити, баняк, пречудесний, суфікс, працювати, ссавці, дорога, весело, орфографія, конкурс, відсоток, співіснування, щастя, колядувати.

Обрані для опрацювання слова охоплюють лексику, що вживається лише в певних стилях мовлення, мають емоційне забарвлення, що уможливорює надати мовленню відтінки урочистості, іронії чи фамільярності.

4. Перегляньте хмару слів поезії Л. Костенко «Крила». Поміркуйте, однозначні чи багатозначні слова переважають у поезії. Проаналізуйте всі значення багатозначних слів, укажіть, із яким значенням ці слова використані в поезії.

Важливою, на нашу думку, є робота з текстами, що представляють собою естетичну потужну мовну картину світу українців. До таких текстів уналежнюємо поезію Л. Костенко «Крила». Завдання, яке ми пропонуємо,

особистість сучасного студента, оскільки охоплюють слова різних історичних епох, відповідно, знайомлять з історизмами, запозиченою лексикою й лексикою яка утворилася впродовж 2022-2025 рр.

II. Граматичні вправи

1. Перегляньте хмару слів поезії Л. Костенко «Життя іде і все без коректур». Розподіліть усі слова за частиномовною належністю. Які частини мови переважають? Визначте граматичне значення всіх іменників та дієслів.

2. Перегляньте хмару слів. Які граматичні форми іменників представлені на ній? Розподіліть усі іменники на чотири групи: родовий відмінок, давальний відмінок, орудний відмінок, місцевий відмінок. Створіть хмари слів для кожної виокремленої групи. Поставте усі іменники у початкову форму.

Міста, села́, плеча́, прізвища; уміння, знаряддя, моря, обличчя, узбіччя, поля́ (Родовий відмінок).

Солов'ю́; буди́нку, бу́ку, запáсу, ки́лиму, товари́шеві, шахтарéві; буди́нкові (Давальний відмінок).

Ма́йстром, мі́стом, бійце́м, кобза́рем, коне́м, ку́щем, місце́м (Орудний відмінок).

Вербо, калино, сестро, мамо, зі́рко, сило, повіту́хо, ма́льво, бандуро, шко́ло (Кличний відмінок).

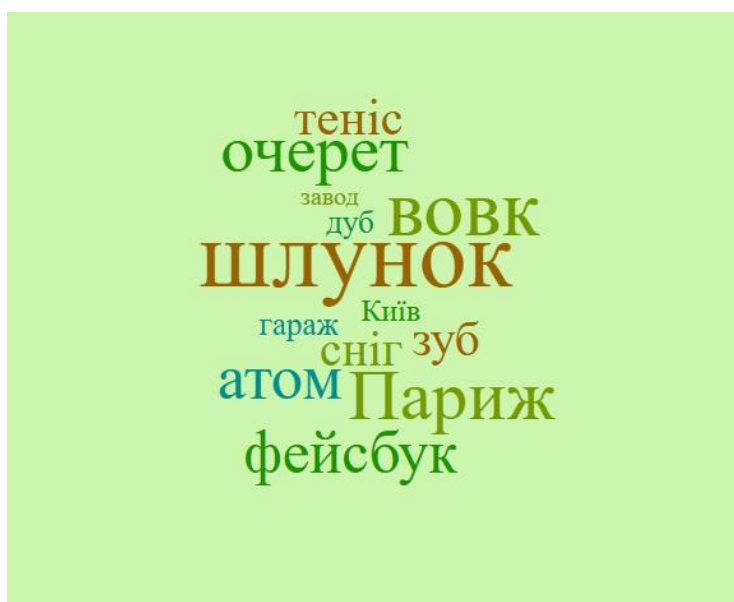
3. Розгляньте хмару слів. Серед різноманіття слів знайдіть вигуки. Класифікуйте вигуки на чотири групи: волевиявлення, емоційні, звуконаслідувальні слова, мовного етикету. Які ще частини мови є на хмарі слів?

Ой, ох, ах, ех, пхе, матінко, леле (емоційні); нумо, агов, цить, ану, киш, алло (волевиявлення); вибачте, будь ласка (мовний етикет); ку-ку, кахи-кахи (звуконаслідувальні слова); внаслідок, навпроти, близько (прийменники), якби, проте, якщо (сполучники).

4. Розгляньте хмару слів. Розподіліть слова хмари на дві групи: із закінченням -а в родовому відмінку однини та із закінченням -у. Поясніть закінчення у кожному слові. Чи є слова з паралельними закінченнями?

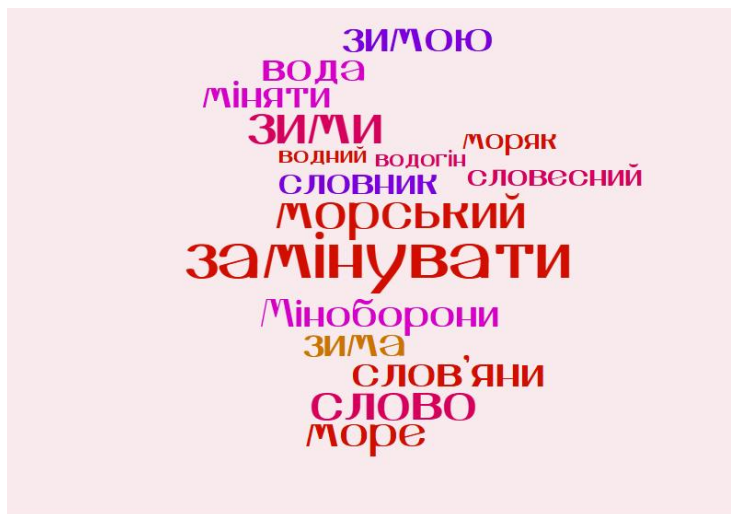
Вовк (-а), шлунок (-а), зуб (-а), дуб (-а), атом (-а), гараж (-а), завод (-у), сніг (-у), теніс (-у), очерет (-у), Київ (-а), Париж (-а / -у), фейсбук (-у).

5. Розгляньте хмару слів. Знайдіть на хмарі спільнокореневі слова. Яке лексичне значення їх об'єднує? Доберіть спільнокореневі слова до інших слів на хмарі. Створіть із ними хмару слів.

Море, моряк, морський, вода, водний, водогін, зима, зими, зимою, міняти,

замінювати, Міноборони, слово, словесний, слов'яни, словник.

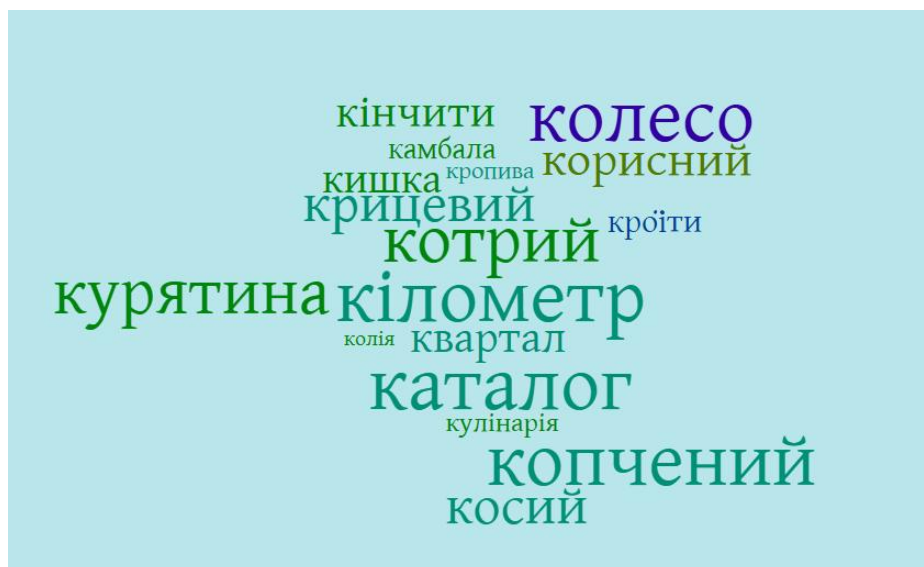

Граматичні вправи охопили завдання, що стосуються питань вивчення частин мови (морфологічні завдання – з'ясуйте форми іменників, визначте групи вигуків), словотворення (знайдіть спільнокореневі слова, доберіть спільнокореневі слова), синтаксичні завдання. Вправи насичені потрібними формами й мовними конструкціями, а прерогативою є розвиток навичок спілкування. Ефективність таких вправ, на нашу думку, у системному їх упровадженні з іншими групами лексичних вправ.

III. Лексико-орфографічні вправи

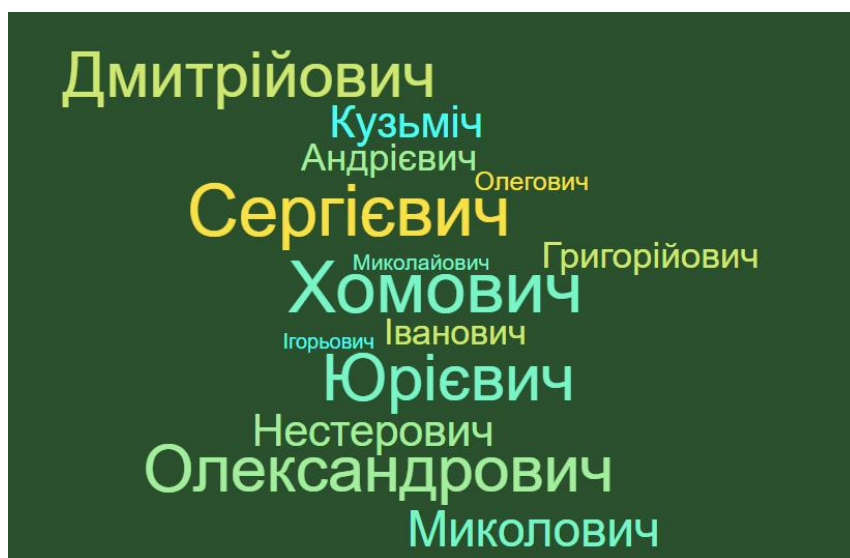
1. Розгляньте хмару слів. Розподіліть слова на три групи: слова з наголосом на першому складі, слова з наголосом на другому складі, слова з наголосом на третьому складі. Якими частинами мови є представлені слова? Чи є слова з подвійним наголосом? Наведіть приклади речення, щоб слово «копчений» виступало прикметником і дієприкметником. Чи змінюється наголос у слові «копчений» у різних контекстах?

Камбала, каталог, квартал, кишка, кілометр, кінчити, колесо, колія, копчений, корисний, косий, котрий, крицевий, кроїти, кропива, кулінарія, курятина.

2. Розгляньте хмару слів. Знайдіть серед записаних чоловічих імен по батькові ті, які написані з орфографічними помилками. Виправте помилки. Поясніть написання. Укладіть хмару слів для 15 жіночих імен по батькові.

Сергієвич, Іванович, Олегович, Ігорьович, Кузьміч, Миколович,
Миколайович, Григорійович, Юрієвич, Нестерович, Дмитрійович,
Олександрович, Хомович, Андрієвич.

3. Розгляньте хмару слів. Знайдіть слова, в яких порушено орфографічні норми. Напишіть ці слова правильно. Якими правилами можна мотивувати їх правопис? З'ясуйте значення незрозумілих слів.

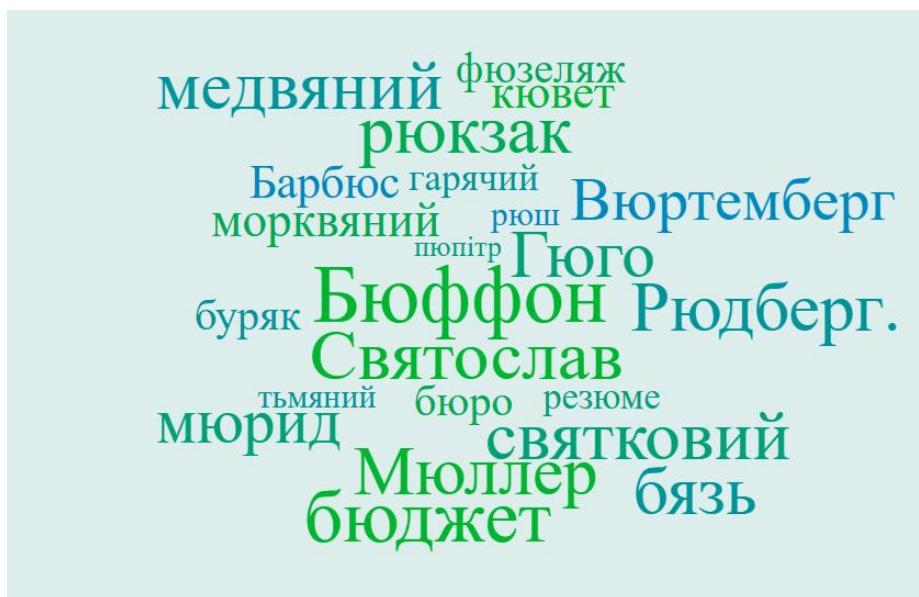
Акумуляція, барокко, беладона, белетристика, бравісімо, грип, група,

ідилічний, лібретто, піанісімо, піцикато, стакато, сума, фортисимо, шасі, аннали, бона, бруто, мадона, мотто, нетто, пені, дурра, міра, сюрреалізм.

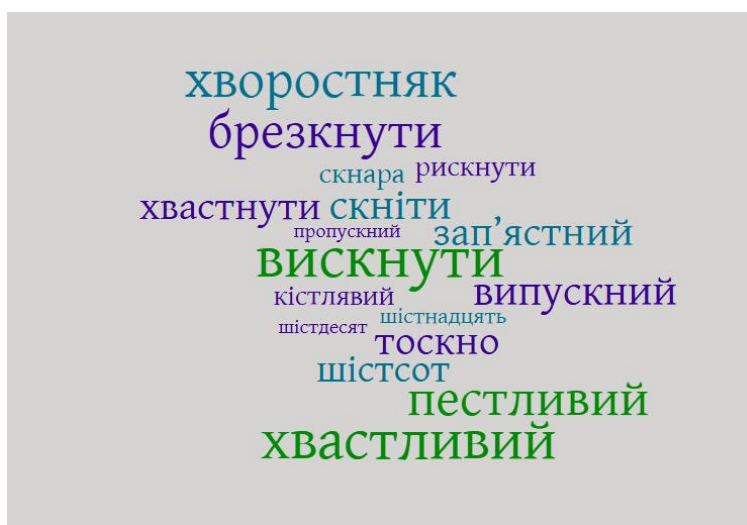
4. Розгляньте хмару слів. Перед вами слова, в яких апостроф не ставиться. Поясніть, яким правилом можна пояснити кожний конкретний випадок. Створіть подібну хмару зі словами іншомовного походження, в яких апостроф ставиться. З'ясуйте значення незрозумілих слів. Уведіть їх до контексту.

Святослав, святковий, тьмянний, морквяний, медвяний, гарячий, буряк, резюме, бязь, бюджет, бюро, пюпітр, мюрид, фюзеляж, кювет, рюкзак, рюш, Барбюс, Бюффон, Вюртемберг, Мюллер, Гюго, Рюдберг.

5. Розгляньте хмару слів. Перед вами слова, в яких спрощення приголосних не відбувається. Запам'ятайте написання цих слів. Визначте: 1) в яких словах спрощення не відбувається ні у вимові, ні на письмі; 2) в яких словах спрощення не відбувається на письмі, але відбувається у вимові. Пригадайте 20 слів, в яких спрощення відбувається на письмі. Створіть із ними хмару слів.

Пропускний, рискнути, вискнути, тоскно, скнара, скніти, випускний, брезкнути, шістнадцять, шістсот, шістдесят, кістлявий, хвастливий, пестливий, хворостняк, зап'ястний, хвастнути.

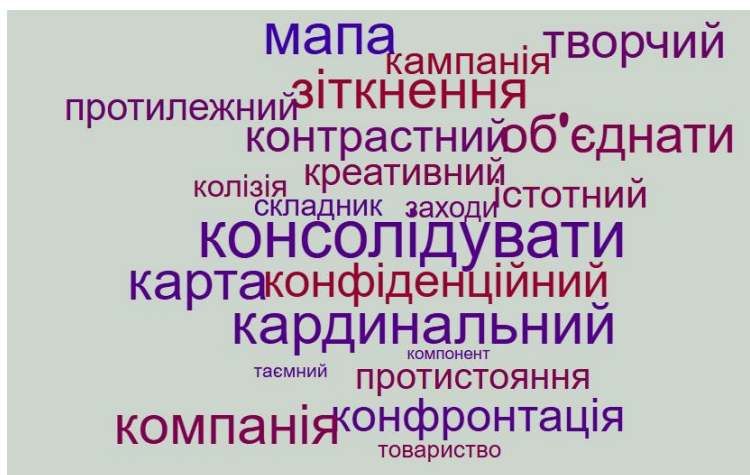

Вправи цієї групи покликані формувати орфографічну компетентність здобувачів освіти. Їхнє опрацювання охоплює завдання поставити правильний наголос, віднайти слова з подвійним наголосом, правильно записати слова іншомовного походження. Виконання вправ цієї групи розширить знання системи правил українського правопису й вміння свідомо використовувати в усному й писемному мовленні.

IV. Лексико-стилістичні вправи

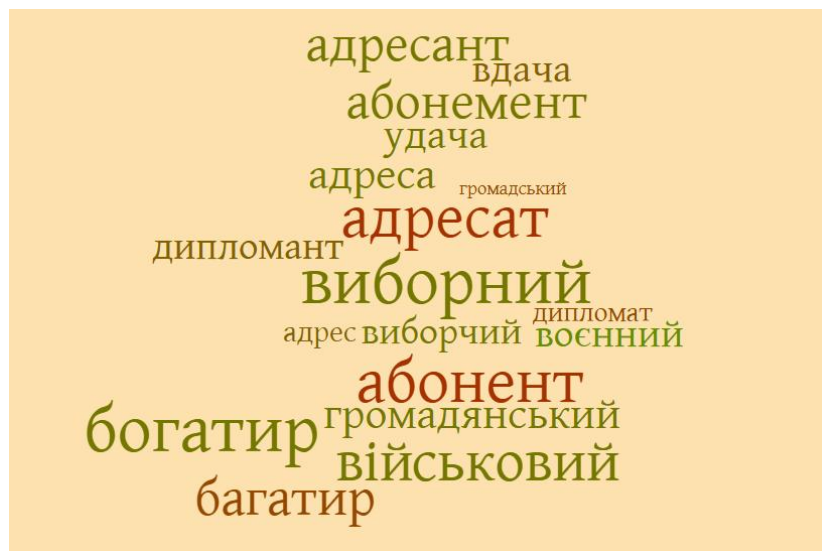
1. Уважно розгляньте хмару слів. Знайдіть на хмарі іншомовні слова та їх власне українські відповідники. Згрупуйте знайдені слова на пари (іншомовне слово – український відповідник). Запропонуйте свою хмару слів для іншомовних слів на літеру П.

Казуальний – випадковий, кампанія – заходи, кардинальний – істотний, карта – мапа, колізія – зіткнення, компанія – товариство, компонент – складник, консолідувати – об'єднати, контрастний – протилежний, конфіденційний – таємний, конфронтація – протистояння, креативний – творчий

2. Уважно розгляньте хмару слів. Знайдіть на хмарі пароніми. Встановіть паронімічні пари. Складіть речення зі знайденими паронімами. Запропонуйте свою хмару слів для синонімів.

Абонент – абонемент, адрес – адреса, адресант – адресат, багатир – богатир, виборний – виборчий, вдача – удача, воєнний – військовий, громадський – громадянський, дипломат – дипломант.

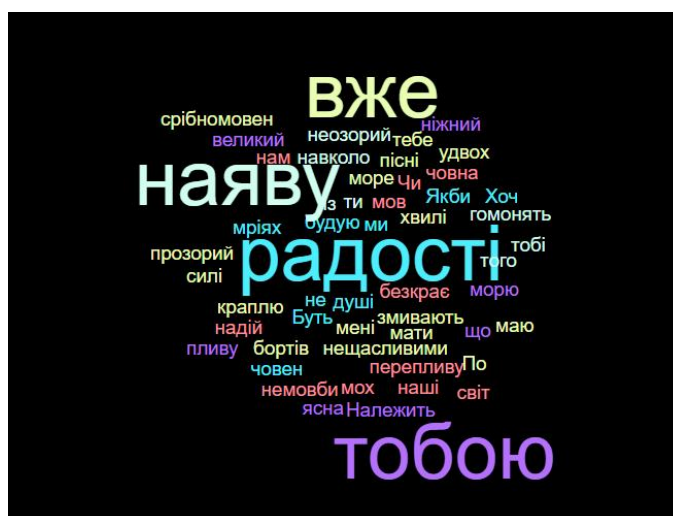
3. Розгляньте хмару слів. Яка поезія у ній зашифрована? Чи є в цій поезії стилістично забарвлені слова? Яка їх роль у тексті? Визначте стилістичний потенціал суфіксів зменшеності та пестливості.

Рученьки терпнуть, злипаються віченьки...// Боже, чи довго тягти? //З раннього ранку до пізньої ніченьки // Голкою денно верти. // Кров висисає оте остогиджене, // Прокляте нишком шиття, //Що паненя, вередливе, зманіжене, // Вишвирне геть на сміття. // Де воно знатиме, що то за доленька // Відшук черствого шматка, // Як за роботою вільна неволенька //Груди ураз дотика. (За П. Грабовським «Швачка»).

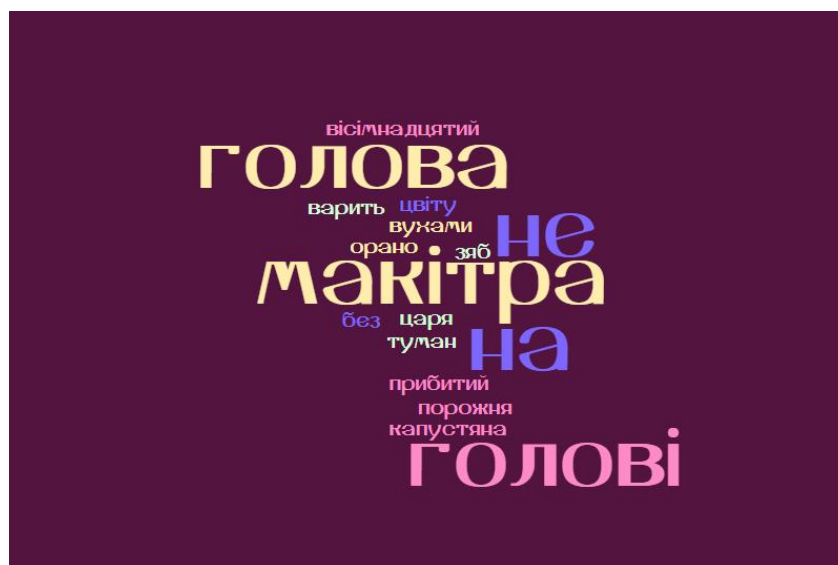
4. Розгляньте хмару слів. Яка поезія у ній зашифрована? Знайдіть авторські неологізми? Що вони означають? Яка їх стилістична роль? На основі знайдених слів створіть речення, що може стати освідченням у коханні.

Я із надій будую човен // І вже немовби наяву // З тобою, ніжний, срібномовен, // По морю радості пливу. // І гомонять навколо хвилі, // З бортів човна змивають мох, // І ми з тобою вже не в силі // Буть нещасливими удвох. // І ти ясна, і я прозорий, І душі наші мов пісні, // І світ великий, неозорий // Належить нам – тобі й мені. // О море радості безкрає, // Чи я тебе перепливу? // Якби того, що в мріях маю, // Хоч краплю мати наяву. (За В. Симоненком «Море радості»).

5. Розгляньте хмару слів. Які фразеологізми тут зашифровані? Що вони означають? Яким словом їх можна об'єднати? Придумайте речення зі знайденими фразеологізмами. Зробіть свою хмару слів для фразеологізмів із значенням «досвідчений».

Туман вісімнадцятий, порожня макітра, макітра не варить, без царя в голові, на цвіту прибитий, капустана голова, голова з вухами, в голові на зяб не орано.

Вправи цієї групи формують стилістичну компетентність здобувачів освіти, оскільки передбачають опрацювання лексики відповідно до певного стилю мовлення на фонетичному, лексичному й граматичному рівнях. Виконання таких завдань учить студентів добирати слова для досягнення максимальної виразності та відповідності контексту.

Висновки до розділу 2

Проведено аналіз нормативно-правової бази підготовки фахового молодшого бакалавра. У Відокремленому структурному підрозділі «Фаховий коледж Національного університету імені адмірала Макарова» здійснюється підготовка молодшого бакалавра за чотирма спеціальностями.

Із метою вдосконалення вмінь здобувачів освіти використовувати в

процесі навчання лексикології хмари слів ми розробили систему вправ відповідно до класифікації, запропонованої М. Пентилюк: власне лексичні; граматичні; лексико-орфографічні; лексико-стилістичні.

Магістральне завдання лексичних вправ – визначення термінів із курсу української мови за професійним спрямуванням, аналіз лексики, яка вживається лише в певних стилях мовлення, мають емоційне забарвлення, що уможливорює надати мовленню відтінки урочистості, іронії чи фамільярності й витлумачення їхнього значення; опрацювати слова, з'ясувати за допомогою словника всі значення винесених у хмарі слів лексем, що, безперечно, збагатить словниковий запас здобувачі освіти; сформувати мовну особистість сучасного студента, оскільки охоплюють слова різних історичних епох, відповідно, знайомлять з історизмами, запозиченою лексикою й лексикою яка утворилася впродовж 2022-2025 рр. Граматичні вправи охопили завдання, що стосуються питань вивчення частин мови (морфологічні завдання – з'ясуйте форми іменників, визначте групи вигуків), словотворення (знайдіть спільнокореневі слова, доберіть спільнокореневі слова), синтаксичні завдання. Вправи насичені потрібними формами й мовними конструкціями, а прерогативою є розвиток навичок спілкування. Ефективність таких вправ, на нашу думку, у системному їх упровадженні з іншими групами лексичних вправ. Лексико-орфографічні вправи покликані формувати орфографічну компетентність здобувачів освіти. Їхнє опрацювання охоплює завдання поставити правильний наголос, віднайти слова з подвійним наголосом, правильно записати слова іншомовного походження. Виконання вправ цієї групи розширить знання системи правил українського правопису й вміння свідомо використовувати в усному й писемному мовленні. Лексико-стилістичні вправи формують стилістичну компетентність здобувачів освіти, оскільки передбачають опрацювання лексики відповідно до певного стилю мовлення на фонетичному, лексичному й граматичному рівнях. Виконання таких завдань учить студентів добирати слова

для досягнення максимальної виразності та відповідності контексту. Використання хмар слів у процесі виконання цих вправ уможлиблює унаочнити процес навчання, сконцентрувати увагу здобувачів освіти на пріоритетних завданнях і ключових словах.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження дозволило констатувати, що лексикологія – це розділ мовознавства / молода галузь мовознавства / самостійна лінгвістична дисципліна, яка студіює словниковий склад мови, вивчає системні відношення слів та їх групування за певними ознаками та слово з його предметного боку. Відповідно лексикон мови – словниковий склад мови як певну чітку систему взаємопов’язаних складових.

Лексикологія має предмет дослідження – лексичне значення слова – й об’єкт дослідження – слово. З’ясовано потрактування терміна «слово» в наукових джерелах і визначено, що це самостійна одиниця мови, що служить для називання осіб, понять, предметів та ін.; покликана називати, давати оцінку й співвідноситься з елементам позамовної дійсності. Схарактеризовано ознаки слова: самостійність і постійну відтворюваність; чільну функцію – називання та способи номінування.

Проаналізовано лексико-семантичні угруповання: синонімічні ряди, лексико-семантичні групи, лексико-семантичні поля, лексико-фразеологічні поля, тематичні групи, асоціативні угруповання».

2. Обґрунтовано магістральну роль інформатизації суспільства в сучасному світі загалом й у процесі підготовки здобувачів вищої освіти закладів фахової передвищої освіти зокрема. З’ясовано рівні готовності до використання ІКТ. Визначено, що саме НІТ (програмні засоби; програмно-методичні засоби; навчально-методичні засоби) уможлиблюють подолання суперечностей між розвитком знань і можливостями та масштабами їх використання. Схарактеризовано чільні напрями розвитку SMART-освіти як освітнього процесу, що дозволяє отримати знання, забезпечує швидкість і нескладність у налаштуванні, дозволяє брати участь студентів у різних активностях, об’єднує викладачів і студентів у досягненні певної мети.

Визначено теоретичні основи й практичну значущість хмари слів як одного з найбільш простих способів візуалізації навчального матеріалу, що є альтернативним шляхом структурування та унаочнення інформації, ґрунтується на доборі шрифтів, їх кольорів, розміру тощо. Встановлено, що хмара слів розвиває креативність студентів, привертає їхню увагу, вчить розставляти акценти й віднаходити найголовніше.

Використання хмари має великі можливості: запис теми заняття, яку потрібно визначити, висловлювання з певної теми; опорний конспект заняття, виступу чи дискусії. Робота над хмарию охоплює чотири етапи: введення поняття, вивчення нового матеріалу, підбір образу хмари, створення хмари.

Аналіз усережєвєх ресурсів дозволив проаналізувати сервіси для створення хмар слів. Найбільш прийнятними для роботи є: Word ItOut, Word Art (Tagul), Word Cloud Generation. Вибираючи платформу, як радять дослідники, слід урахувати: обмежену можливість у безкоштовних платформах; обмеженість вибору шрифту; сервіси збирають й опрацьовують особисті дані користувача, що порушує конфіденційність. Окрім цього, слід у виборі платформи дотримуватися певних аспектів: підтримка кирилиці, локалізація, контенту, вибір сервісу, інтеграція з іншими документами, застосування в освітньому процесі. Урахування цих особливостей допоможе якнайбільш ефективно впроваджувати інструменти хмар слів в освітній процес для формування лексикологічної компетентності здобувачів освіти закладів фахової передвищої освіти.

3. З'ясовано особливості студентського віку, який вважається складним і переломним, бо особистість переходить від дитинства й шкільного віку (старшого) до дорослого життя, зрілості. Відбувається самовизначення особистості – здобувачі фахової передвищої освіти починають думати про вибір професії. У процесі свого становлення здобувач освіти постає в психологічному, соціальному й біологічному аспектах.

У цей період відбуваються суттєві зміни у розвитку всіх психічних процесів (мислення, мовлення, пам'ять, увага й уява).

У цьому віці мислення має найбільш динамічний розвиток; формується творче мислення, що характеризується: інтенсивністю думок та ідей; сприйнятливістю до актуальних проблем; свідомим виконанням розумових дій; здатністю виявляти нові функції об'єкта; гнучким розмірковуванням, що дозволяє творчо розв'язувати завдання, відійшовши від умовних норм і традиційних методів; здатністю самостійно отримувати нові знання. Розвиток мислення позитивно впливає на активізацію й удосконалення всіх психічних процесів: мовлення, пам'ять, увага, уява.

Засіб мислення – мовлення, що мовлення є індивідуальним процесом кодування думки, способом її формування думки. Досліджено феномен «мовна особистість» й етапи формування й розвитку мовної особистості: етап мовної правильності; етап інтеріоризації; етап насиченості мовою; етап адекватного вибору; етап володіння фаховою метамовою. Формування мовної особистості відбувається поступово, відповідно до представлених етапів, закладаючись у сімейному колі й у дошкільній та початковій ланках освіти, формується в базовій школі. У закладах фахової передвищої освіти здобувачі ознайомлюються з терміносистемою обраного фаху.

Пам'ять в юнацькому віці суттєво збільшується завдяки логічному осмисленню. Вона стає організованою, регульовано й керованою. Особливо вдосконалюються способи запам'ятовування. Для юнацького віку специфічним є довільне запам'ятовування, яке є навмисним і керованим процесом. Мимовільно запам'ятовується інформація, яка цікава юнацькому віку, має відношення до майбутньої професії. Пам'ять стає керованою, а обсяг її збільшується.

Уява в юнацькому віці характеризується розширенням змісту, появою й утворенням нових образів. Хмари слів, які можна використовувати на заняттях

сприятимуть її активізації, а процес навчання цікавішим й ефективнішим. Під час роботи з хмарою слів неабияке значення має увага, оскільки здобувачеві освіти потрібно переглянути матеріал, віднайти певне мовне явище й проаналізувати його.

4. Із метою розробки системи навчання української мови та мовознавчих дисциплін проведено аналіз нормативно-правової бази підготовки фахового молодшого бакалавра. У Відокремленому структурному підрозділі «Фаховий коледж Національного університету імені адмірала Макарова» здійснюється підготовка молодшого бакалавра за чотирма спеціальностями: галузь знань 12 Інформаційні технології, спеціальність 123 Комп'ютерна інженерія; галузь знань 07 Управління та адміністрування, спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування; галузь знань 23 Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота; 08 Право, спеціальність 081 Право. У документах наголошено, що фахова передвища освіта може здійснюватися на базі базової середньої освіти, повної загальної освіти, професійної/професійно-технічної освіти, фахової передвищої чи вищої освіти. У Стандарті визначено перелік компетентностей, якими повинен оволодіти здобувач фахової передвищої освіти. На основі навчальних робочих планів укладено навчальні робочі програми дисциплін.

5. Із метою вдосконалення вмінь здобувачів освіти використовувати в процесі навчання лексикології хмари слів ми розробили систему вправ відповідно до класифікації, запропонованої М. Пентилюк: власне лексичні; граматичні; лексико-орфографічні; лексико-стилістичні.

Магістральне завдання лексичних вправ – визначення термінів із курсу української мови за професійним спрямуванням, аналіз лексики, яка вживається лише в певних стилях мовлення, мають емоційне забарвлення, що уможливорює надати мовленню відтінки урочистості, іронії чи фамільярності й витлумачення їхнього значення; опрацювати слова, з'ясувати за допомогою словника всі

значення винесених у хмарі слів лексем, що, безперечно, збагатить словниковий запас здобувачі освіти; сформувати мовну особистість сучасного студента, оскільки охоплюють слова різних історичних епох, відповідно, знайомлять з історизмами, запозиченою лексикою й лексикою яка утворилася впродовж 2022-2025 рр. Граматичні вправи охопили завдання, що стосуються питань вивчення частин мови (морфологічні завдання – з'ясуйте форми іменників, визначте групи вигуків), словотворення (знайдіть спільнокореневі слова, доберіть спільнокореневі слова), синтаксичні завдання. Вправи насичені потрібними формами й мовними конструкціями, а прерогативою є розвиток навичок спілкування. Ефективність таких вправ, на нашу думку, у системному їх упровадженні з іншими групами лексичних вправ. Лексико-орфографічні вправи покликані формувати орфографічну компетентність здобувачів освіти. Їхнє опрацювання охоплює завдання поставити правильний наголос, віднайти слова з подвійним наголосом, правильно записати слова іншомовного походження. Виконання вправ цієї групи розширить знання системи правил українського правопису й вміння свідомо використовувати в усному й писемному мовленні. Лексико-стилістичні вправи формують стилістичну компетентність здобувачів освіти, оскільки передбачають опрацювання лексики відповідно до певного стилю мовлення на фонетичному, лексичному й граматичному рівнях. Виконання таких завдань учить студентів добирати слова для досягнення максимальної виразності та відповідності контексту. Використання хмар слів у процесі виконання цих вправ дозволяє унаочнити процес навчання, сконцентрувати увагу здобувачів освіти на пріоритетних завданнях і ключових словах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєнко-Лемовська Л. Слово як лінгвістична категорія. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39(1). С. 120–128.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 332 с.
3. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посібник. Львів: Світ, 1993. 432 с.;
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.;
5. Васянович Г. П. Основи психології: навч. посіб. К.: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
6. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. К.: Академвидав, 2007, с. 308
7. Гайденок Ю. Властивості та ознаки слова. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 205. Вип. 55. С. 54–56.
8. Горбань Г. Формування лексичного складу сучасної української мови (на матеріалі паблік рилейшнз). *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 29. Т. 1. С. 27–33.
9. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Шестопалюк О. В. Веб-квест у навчанні: путівник: навч.-метод. пос. Вінниця: РВВ ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2012. 128 с.
10. Демська О. Лексика і лексикологія, або Про лексикологію як університетську дисципліну. *Наукові записки*. Том 164. Філологічні науки. 2013. С. 28–32.

- 11.Доброштан Н., Олена Куліш О. Вікові особливості у дослідженнях видів і процесів пам'яті. *Вісник Львівського університету*. Серія: Психологічні науки. 2020. Вип. 7. С. 37–44.
- 12.Дрозденко К. С. Загальна психологія в таблицях та схемах. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
- 13.Дубодєлова А. В., Лісовська Л. С., Бандрівський Р. Р. Типологія мислення в управлінській діяльності. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/2727/visnyk2015-207-214_0.pdf];
- 14.Жилко Ф. Т. Про семантичне поле української мови. *Українська мова і література в школі*. 1971. № 12. С. 14–18.
- 15.Зарицький М. Актуальні проблеми українського термінознавства: підр. К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2004. 128 с.
- 16.Кардащук О. В. Семантичне поле простору: статус, структура, внутрішні зв'язки (на матеріалі прикметників української мови): дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.01. Чернівці, 1998. 186 с.
- 17.Кисельова О. Б., Філін С. Л. Застосування «хмар слів» у контексті STEM-освіти. *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО*. № 3(50.) 2022. URL: <https://repository.khpa.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fdb0f86d-7337-44c4-83cc-4a5d9c2547db/content>]
- 18.Король Л. Хмара слів на дистанційному занятті з іноземної мови (за професійним спрямуванням). URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9622/1/239-240.pdf>];
- 19.Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко; Упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура. К.: Рад. шк., 1989. 608 с.
- 20.Кочерган М. П. Загальне мовознавство. К.: Академія, 2003. 464 с.
- 21.Крехно Т. І. Історія ЛСГ «плати – податки – повинності» в українській мові XV–XVIII ст. (на матеріалах українських пам'яток): автореф. дис. на

- здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2005. 19 с.
- 22.Криворучко І. І., Поперечна Н. О. Вебресурси для створення хмари слів. *Наука. Освіта. Молодь*: матер. XVI Всеукр. наук. конф. Студ. та молодих науковців, м. Умань, 11 травня 2023 р. Умань. 2023. С. 175–178.
 - 23.Кримець О. М., Лухіна М. Ю. Хмара слів як прийом когнітивної візуалізації на заняттях з української як іноземної. *Креативний простір*: електрон. наук. журн. 2023. № 16. С. 43–44.
 - 24.Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови. Харків: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2006. 150 с.
 - 25.Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 632 с.
 - 26.Маленко О. О. Лексико-семантична група «небо» в українській поезії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 1996. 18 с.
 - 27.Мариненко І. Лексикологія української мови: практикум. К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. 172 с.
 - 28.Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
 - 29.Мех Н. О. Структура лексико-семантичного поля «мова – слово» в українській поетичній мові XIX – початку XX ст. К.: Ін-т укр. мови НАН України, 2001. 181 с.
 - 30.Мікрюкова К. О. Семантика та стилістичні функції епітетів лексико-семантичного поля «місто» в художній прозі письменників-постмодерністів. *Мова*. 2015. № 23. С. 75.

- 31.Паламар С., Нежива Л. Особливості застосування хмари слів у мовно-літературній галузі початкової освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. (36 (2)). С. 45–52.
- 32.Пентилюк М. Формування мовної особистості учня – важлива проблема лінгводидактики. *Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей*. К.: Ленвіт, 2011 С. 57–68.
- 33.Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика: пробний підруч. для гімназій гуманіт. профілю. К.: Вежа. 1994. 240 с.
- 34.Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В.; За заг. ред. Л. О. Калмикової. К.: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.
- 35.Рускуліс Л. В. Культура та техніка усного мовлення: навч.-метод. реком. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. 64 с.
- 36.Рускуліс Л. В. Урахування психологічних особливостей студентського віку в процесі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Електронне наукове видання «Науковий вісник Донбасу»*. Педагогічні науки. URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N3\(31\)/index.html](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N3(31)/index.html).
- 37.Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, коментарях: навч.-метод. посіб. Миколаїв: СПД Румянцева. 2022. 202 с.
- 38.Рускуліс Л. Використання інформаційних технологій у системі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. № 3 (37). С. 184–193.
- 39.Рускуліс Л., Механцева В., Дистанційне навчання в системі вищої філологічної освіти. Миколаїв: СПД Румянцева, 2024. 176 с.
- 40.Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академ-видавництво, 2011. 384 с.

- 41.Саржевський С. Н. Психологія та патологія мислення: навч. посіб. для студ. 4 курсу мед. факультетів зі спец. «Лікувальна справа» та «Педіатрія». Запоріжжя, 2019. 73 с.
- 42.Семенов О. М., Ячменик М. М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти: монографія: до 95-ої річниці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2019. 211 с.
- 43.Словник української мови. URL: sum.in.ua.
- 44.Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16–23.
- 45.Соснова М. А. Smart-технології як складова підвищення якості освіти. URL: <http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/pw0480.pdf>.
- 46.Сосюр Фердінанд де. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. К.: Основи, 1998. 324 с.
- 47.Стишов О.А. Тенденції розвитку лексичного складу української мови початку ХХІ століття. *Вісник Запорізького національного університету*. № 1. 2012. С. 407–415.
- 48.Струганець Л. Слово у лексико-семантичній системі. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17345/1/1_Struhanets_L_Struhanets_Y.pdf.
- 49.Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підр. / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. К.: Знання, 2010. 270 с.
- 50.Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1965. Т. 7, кн. XIV: Літери Сен Сті., с. 1773.

51. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с., с. 294.
52. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності). Львів: Місіонер, 2000. 300 с.
53. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: «Академвидав», 2006. с. 198.
54. Функції мови. URL: litopys.org.ua/ukrmova/um140.htm.
55. Черешнюк О., Прищак М. Психологічна характеристика студентського віку. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39079/11535-41112-1-PB.pdf?sequence=1&isAllowed=y>].
56. Яворовська Л. М., Камишнікова Р. Ф., Поліванова О. Є. та ін. Психологічні особливості студентського віку. *На допомогу кураторам*. Вип. 3. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с.
57. Ясак Т. Застосування комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання на етапі узагальнення і систематизації знань із синтаксису української мови в 11 класі профільної школи. *Українська мова і література в сучасній школі*. 2012. № 2. С. 35–38.
58. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. London: Longman ELT, 2001. 384 p.
59. <https://arbook.info/internet-resursy-dlya-stvorenniya-hmar-sliv-vlasnoruch/>.
60. https://demkivbl.blogspot.com/2019/06/blog-post_16.html.